

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANA BİLİM DALI

ÜRETİM YÖNETİMİ VE PAZARLAMA BİLİM DALI

TÜKETİCİLERİN KATILIM BANKACILIĞI BİLGİ DÜZEYİ İLE FİNANSAL
OKURYAZARLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ; AĞRI İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emrah MURAT

DANIŞMAN:

Doç. Dr. Esra KADANALI

AĞRI-2024

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
ÜRETİM YÖNETİMİ VE PAZARLAMA

Emrah MURAT

TÜKETİCİLERİN KATILIM BANKACILIĞI BİLGİ DÜZEYİ İLE FİNANSAL
OKURYAZARLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ; AĞRI İLİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr.Esra KADANALI

AĞRI-2024

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜMÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Tüketicilerin Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi ile Finansal Okuryazarlık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Ağrı İli Örneği” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

12/08/2024
Emrah MURAT

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
TOBLÖLAR LİSTESİ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
----------------	---

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı	4
2.2. Finansal okuryazarlık kapsamı	6
2.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi	7
2.4. Türkiye de finansal okuryazarlık	9
2.2.1. Katılım bankacılığı kavramı	12
2.2.2. Katılım bankacılığı kurulma nedenleri	13
2.2.3. Katılım bankacılığı fon toplama ve kullandırma	13
2.2.3.1. Murabaha	13
2.2.3.2. Mudaraba	14
2.2.3.3. Muşaraka	15
2.2.3.4. İstisna	15
2.2.3.5. Karz-ı hasen	15
2.2.3.6. İcara	16
2.2.3.7. Selam	16
2.2.3.8. Teverruk	16
2.2.3.9. Sukuk	17
2.2.4. Katılım bankacılığı rolü ve önemi	17
2.2.4.1. Katılım bankacılığı rolü	17
2.2.4.2. Katılım bankacılığı önemi	18

2.2.5. Türkiye de katılım bankacılığı	18
2.2.6. Literatür	20

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	26
3.1. Araştırmanın Amacı	26
3.2. Araştırmanın Problemi/Problemleri	26
3.3. Araştırmanın Sorusu/Soruları	27
3.4. Araştırmanın Hipotez/Hipotezleri	27
3.5. Araştırmanın Yöntemi	28
3.6. Evren ve Örneklem/ Araştırma grubu	28
3.7. Veri Toplama Araçları	28
3.8. Veri Analizi	29

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR	31
4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	31
4.2. Finansal Bilgi Analizi	32
4.3. Geçerlilik Analizi	35
4.3.1. Finansal Bilgi Düzeyi Geçerlilik Analizi	36
4.3.2. Finansal Tutum Geçerlilik Analizi	40
4.3.3. Finansal Davranış Geçerlilik Analizi	43
4.3.4 Katılım Bankacılığı Bilgi Geçerlilik Analizi	48
4.3.5. Araştırmada yararlanılan ölçeklerin tanımlayıcı istatistik bilgileri	51
4.4 Güvenirlilik Analizi	52
4.5 Normallik Analizi	53
4.6. Korelasyon Analizi	53
4.7. Regresyon Analizi	55
4.7.1. Katılım Bankacılığı Bağımlı Değişken Finansal Bilgi Değişkenleri için Regresyon analizi	55
4.7.2. Katılım Bankacılığı Bağımlı Değişken Finansal davranış Değişkenleri için	

Regresyon analizi	57
4.7.3. Katılım Bankacılığı Bağımlı Değişken Finansal Tutum Değişkenleri için	
Regresyon analizi	59
4.8. Fark testleri	61
4.8.1. Katılım bankacılında bilgi düzeyi demografik özelliklere göre incelenmesi	
.....	62

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	66
KAYNAKÇA	69
ÖZGEÇMİŞ	78

ÖZET

TÜKETİCİLERİN KATILIM BANKACILIĞI BİLGİ DÜZEYİ İLE FİNANSAL OKURYAZARLIK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ; AĞRI İLİ ÖRNEĞİ

Emrah MURAT

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Esra KADANALI

2024, Sayfa: 78 + XII

Bu çalışmada Ağrı ilinde faaliyet gösteren katılım bankalarıyla aktif olarak çalışan müşterilerin katılım bankacılığı ve finansal okuryazarlık düzeylerini tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ağrı ilinde katılım bankalarıyla, aktif olarak çalışan müşterilerle bir saha çalışması yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak yüz yüze anket tekniği kullanılmıştır. Ankete katılım bankalarıyla aktif olarak çalışan 7,842 kişi arasından seçilen basit örneklem yöntemiyle %53'ü erkek ve %47'si kadın olmak üzere toplam 270 kişiyle yüz yüze anket yapılmıştır. Katılımcılara yöneltilen finansal okuryazarlık bileşenleri olan finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ile katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçekleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulguların analizinde aritmetik ortalama, standart sapma, frekans dağılımı, güvenilirlik analizi, normallik analizi, faktör analizi, t-testi, varyans analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon analizleri sonucunda, finansal tutum ve finansal davranışın katılım bankacılığı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte çalışmada katılımcıların finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin demografik değişkenlerden cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşma durumunun incelenmesinde T testi, tek yönlü Anova ve Tukey testleri kullanılarak elde edilen sonuçlar tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal okuryazarlık, katılım bankacılığı, finansal tutum, finansal davranış

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CONSUMERS' PARTICIPATION BANKING KNOWLEDGE LEVEL AND FINANCIAL LITERACY; AĞRI PROVINCE EXAMPLE

Emrah MURAT

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Esra KADANALI

2024, Sayfa: 78 + XII

This study aimed to determine the participation banking and financial literacy levels of customers actively working with participation banks operating in Ağrı. A field study was conducted with actively working customers of participation banks in Ağrı city center. Another purpose of this study is to examine the participation banking knowledge levels of employees working with participation banks according to their demographic characteristics such as gender and age. Face-to-face survey technique was used as a data collection tool. The study was conducted with the data of the survey with a total of 270 people, 53% of whom were men and 47% of whom were women, using the simple sampling method, selected from 7,842 people actively working with participating banks. Financial knowledge, financial attitude, financial behavior and participation banking knowledge level scales, which are financial literacy components directed to the participants, were used. Arithmetic mean, standard deviation, frequency distribution, reliability analysis, normality analysis, factor analysis, t-test, variance analysis, correlation analysis and regression analysis were used in the analysis of the findings obtained within the scope of the research. As a result of regression analysis, it was determined that financial literacy had a positive effect on attitudes, behavior and participation banking. In examining the differentiation of financial literacy attitude and behavior levels according to demographic variables and financial knowledge level. The results obtained using T test, one-way ANOVA and Tukey tests were interpreted by showing them in tables.

Key Words: Financial literacy, participation banking, financial attitude, financial behavior

ÖNSÖZ

Ağrı ilinde faaliyet gösteren katılım bankaları ile çalışan müşterilerin bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan bu çalışma, katılım bankacılığı finans sektörüne katkı sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında her zaman görüşlerine başvurduğum ve beni sabırla dinleyen çok kıymetli hocam Doç. Dr. Esra KADANALI'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tüm hayatımda destek veren ve yüksek lisans çalışmalarım sırasında da desteğini esirgemeyen eşime ve aileme teşekkür ederim.

Ankete katılımlarından dolayı, uygulamanın yapıldığı Ağrı ili katılım bankaları müşterilerine teşekkür ederim,

Çalışmanın tüm paydaşlara fayda sağlamasını temenni ederim.

Ağrı -2024
Emrah MURAT

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Simge / Kısaltma	Açıklama
χ^2	Ki-Kare
AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
Akt.	Aktaran
ANOVA	Analysis of Variance (Varyans Analizi)
B	Regresyon modelinde katsayı
Bkz.	Bakınız
df (veya) sd	Degree of Freedom (Serbestlik Derecesi)
DFA	Doğrulayıcı Faktör Analizi
F	F test istatistik değeri
H	Hipotez
KMO	Kaiser – Meyer- Olkin Testi
N (veya) n	Evren veya örneklem hacmi (veri sayısı)
P (veya) sign.	Anlamlılık seviyesi
R (veya) r	Korelasyon katsayısı
R ²	Determinasyon (belirlilik) katsayısı
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı)
ss	Standart sapma

t	t test istatistik değeri
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
$\bar{x}$ (veya) ort.	Ortalama
α	Cronbach's Alpha güvenilirlik katsayısı
ε	Regresyon artık (resudial) değeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 4.1. Katılımcıları demografik özellikleri	32
Tablo 4.2. Bir bankayla çalışıyor musunuz?	33
Tablo 4.3. İnternet/Mobil bankacılığı kullanıyor musunuz?	34
Tablo 4.4. Kredi kartı kullanıyor musunuz?	34
Tablo 4.5. Vadeli hesabınız var mı?	34
Tablo 4.6. Hisse senetleri, tahvil ile ilgili bilginiz var mı?	35
Tablo 4.7. Kredi kullandınız mı?	35
Tablo 4.8. Kredi kart kullanıyorsanız kaç adet kartınız var?	36
Tablo 4.9. Kredi kullandıysanız hangi krediyi kullandınız?	36
Tablo 4.10. Finansal bilgi düzeyi için KMO ve Bartlett's testleri	37
Tablo 4.11. Finansal bilgi düzeyi ölçeği için tanımlayıcı istatistikler	38
Tablo 4.12. Finansal bilgi çeşitlerine verilen cevap dağılımları.....	39
Tablo 4.13. Finansal bilgi düzeyi ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi.....	40
Tablo 4.14. Finansal tutum düzeyi için KMO ve Bartlett's testleri	42
Tablo 4.15. Finansal tutum ölçeğinin tanımlayıcı istatistikler	43
Tablo 4.16. Finansal tutum düzeyi ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi.....	44
Tablo 4.17. Finansal tutum için KMO ve Bartlett's testleri	45
Tablo 4.18. Finansal davranış ölçeğinin tanımlayıcı istatistikler	46
Tablo 4.19. Finansal davranış düzeyi ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi	48
Tablo 4.20. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi için KMO ve Bartlett's testleri	49
Tablo 4.21. Katılım bankası bilgi ölçeği için tanımlayıcı istatistikler	50
Tablo 4.22. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi	51
Tablo 4.23. Ölçekler için tanımlayıcı istatistikler	52
Tablo 4.24. Güvenilirlik analizi sonuçları	53
Tablo 4.25. Normallik analizi sonuçları	54
Tablo 4.26. Korelasyon analiz sonuçları	55

Tablo 4.27. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi arasındaki ilişkinin regresyon analizi	57
Tablo 4.28. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi arasındaki ilişkinin ANOVA testi	57
Tablo 4.29. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi arasındaki ilişkide regresyon modelinin katsayıları	58
Tablo 4.30. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal davranış arasındaki ilişkinin regresyon analizi	59
Tablo 4.31. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal davranış arasındaki ilişkinin ANOVA testi	59
Tablo 4.32. Katılım bankacılığı bağımlı değişken, finansal davranış bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi ölçen regresyon modelinin katsayıları	60
Tablo 4.33. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal tutum arasındaki ilişkinin regresyon analizi	61
Tablo 4.34. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal tutum arasındaki ilişkinin ANOVA testi	61
Tablo 4.35. Katılım bankacılığı bağımlı değişken, finansal tutum bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi ölçen regresyon modelinin katsayıları	62
Tablo 4.36. Cinsiyete göre bağımsız örneklem t testi	63
Tablo 4.37. Finansal tutum bilgi yaşlara göre incelenmesine yönelik ANOVA sonuçları.....	64
Tablo 4.38. Finansal davranış yaşlara göre incelenmesine yönelik ANOVA sonuçları	64
Tablo 4.39. Finansal bilgi düzeyinin yaş gruplarına yönelik ANOVA test sonuçları	65
Tablo 4.40. Katılım bankacılığı bilgi yaşlara göre incelenmesine yönelik ANOVA sonuçları	65

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Finansal okuryazarlık günümüzde bireylerin sahip olması gereken önemli bir beceri haline gelmiştir. Bunun en önemli nedenleri teknolojinin gelişmesi, sürekli artan mal ve hizmet çeşitliği ile finansal piyasaların hızlı gelişmesi olarak gösterilebilir. Bireylerin bütçe, tasarruf, borç ve yatırım yapması gibi birçok durum için finansal okuryazarlık bilgisine sahip olması gerekmektedir. Finans literatüründe hızla gelişmekte olan finansal okuryazarlık “financial literacy” tanımı konusunda fikir birliği bulunmamakla birlikte farklı kurumlar ve araştırmacıların da farklı tanımlama yaptığından söz edilebilmektedir. Finansal okuryazarlık kavramı birçok ülkede finansal yeterlilik “financial capability”, finansal farkındalık “financial awereness”, finansal işgörü “financial insight”, finansal kültür “financial culture”, ekonomik okuryazarlık “economic literacy” gibi farklı tanımlamalarla kullanılmaktadır. Finans piyasalarının gün geçtikçe zor ve karmaşık bir hale gelmesi finansal karar almada, olası riskleri arttırmıştır. Finans alanında eğitilmiş kişiler de bile gündemi takip etme, anlama ve algılamada zorluk yaşadığı görülmektedir. Finansal eğitim almamış bireylere bakıldığında güncel olay ve gelişmeleri anlaması ve doğru karar almasını da etkileyebilmektedir. Finansal okuryazarlık, finansal karar almada bireylerin korunmasının yanı sıra ekonomik işleyişin de devam etmesi açısından önemlidir (Ergün, vd., 2014:850). Finansal okuryazarlık tüketiciler ve finansal kurumlar için anlaşılmasına katkı sağlayacak bir kavram olarak ifade edilebilir. Daha iyi eğitim almış bireylerin finansal ürün/hizmetlerini kullanırken bu durumu daha iyi anlamış ve uygulamış olmalıdırlar. Artan bilgi ve kullanım becerisi, yeni ve karmaşık finansal hizmetleri tanıtımında daha geniş müşteri tabanına yayılması ve gelişmiş perakende finans piyasasının gerçekleşmesine olanak sağlayacaktır (Kunovskaya, 2010:5).

Finansal okuryazarlık, erişimi noktasında ürün ve hizmetlere daha iyi erişim sağlayan çok boyutlu, müşteri odaklı bir kavramdır (Cohen ve Nelson, 2011, s. 3). Finansal okuryazarlığın temel amacı, İnsanlara adil, şeffaf ve hakkaniyetli bir şekilde finansal hizmetler sunarak ekonomik gelişimini ve refahlarını artırma fırsatı ve avantajları sağlamaktır (Bansal, 2014, s. 473). Aynı şekilde, finansal okuryazarlık, ekonomik olarak

büyüme ve yoksulluğun azalması için önemli bir araç olarak görülmektedir (Demirgüç-Kunt, 2014, s. 2). Finansal okuryazarlık ile ilgili eğitim verilmesi ve finansal okuryazarlığın geliştirilmesi daha kapsayıcı bir finansal sistem oluşturulmasına yardımcı olabilir. Sarma ve Pais (2011, s. 613), kapsayıcı bir finansal sistemin, verimli kaynak kullanımı ve finansal hizmetlerin kolaylaştırılması yoluyla sermaye maliyetinin azalmasına, verimliliğin ve refahın artmasına katkı sağladığını belirtmiştir. Finansal bilgiye sahip olmak bireylerin günlük yaşamlarında finansal güvenliklerini sağlamaları için de önemlidir (Altıntaş, 2012:157-158). Finansal eğitimin amacı, bireylerin finansal bilgi ve becerilerini kazanarak ekonomik fayda elde etmelerini sağlamaktır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) finansal eğitimi şöyle tanımlamıştır: “Finansal eğitim, tüketicilerin ve yatırımcıların finansal ürünleri ve buna ilişkin kavramların anlamalarını geliştirdikleri finansal risklerin, fırsatların farkında olmak, bilinçli seçimler yaparak finansal refahlarını artırmasıdır. Finansal bilgi, beceri ve yeteneklerini öz güvenli bir yaşam için artırdıkları bir süreçtir.” (OECD, 2005:28-34). Finansal okuryazarlığın bankacılık ve finans sistemi içerisinde önemli hale gelmesi ve finans sektöründe pay sahibi olan katılım bankacılığı uygulamaları içerisinde olduğu ifade edilir.

Katılım bankacılığı, faizsizlik prensiplerine göre her türlü bankacılık sistemine göre faaliyet gösteren ve kâr/zarar ortaklığına dayalı fon toplayıp bu fonları kullandıran bir bankacılık olarak tanımlanmaktadır. Katılım bankaları topladıkları fonları faizsizlik prensipleri gereği sanayi ve ticaret alanında ortaklıklar (murabaha, mudaraba, muşaraka ve icara) kurarak değerlendirmekte ve faaliyetlerinden elde ettikleri kar/zararı fon sahipleri ile paylaşarak yürütülen bankacılık faaliyetidir. (TKBB, 2020). Yani katılım bankaları, kar ve zarar paylaşım esasının hakim olduğu bir bankacılık faaliyetidir.

Türkiye’de son yıllarda farklı meslek gruplarına yönelik finansal okuryazarlık düzeyini araştıran çalışmalara rastlanmaktadır. Tez çalışmasında uygulama ve kapsamı bakımından müşteri talebinin yoğunlaştığı katılım bankacılığını tercih eden müşteriler için finansal okuryazarlık düzeyi incelenmiştir. Aynı zamanda müşterilerin katılım bankacılığı bilgi düzeyini ortaya koyacak bir diğer inceleme konusu olmuştur

Bu çalışmada; Ağrı il merkezinde faaliyet gösteren katılım bankaları ile aktif çalışan müşterilerin katılım bankacılığı bilgi düzeyleri ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişki incelenmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla araştırmanın evreni, Ağrı il merkezinde faaliyet gösteren iki katılım bankası ile aktif çalışanlar yaklaşık olarak 7,842 müşteriden oluşmaktadır. Seçilen örneklem ise, basit tesadüfi örneklem tekniğiyle seçilen 270 müşteri oluşturmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünden sonra ikinci bölümünde, finansal okuryazarlık ve katılım bankacılığı hakkında kavramsal açıklamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde, araştırmanın değişkenlerini oluşturan finansal okuryazarlık bileşenleri; finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi kavramları literatüre dayanarak açıklanmıştır. Araştırmada finansal okuryazarlık, katılım bankacılığı kavramı ve katılım bankacılığını etkileyen durumların incelenmesine ilişkin bilgiler verilmiş ve aynı zamanda finansal tutum ve finansal davranış kavramları izah edilmiş ve bu kavramları etkileyen faktörler ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Üçüncü bölümü oluşturan materyal ve yöntemde; araştırmanın amacı, önemi, modeli, hipotezleri, evren ve örnekleme, sınırlılıkları, varsayımları, veri yöntemi ve kullanılan veri toplama araçları hakkında bilgi verilmiştir. Katılım bankaları ile çalışan katılımcıların, finansal okuryazarlık bileşenleri; finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı arasındaki ilişkileri ele alan teorik ve ampirik çalışmaların bulguları değerlendirilerek araştırmanın hipotezleri belirlenmiştir. Dördüncü bölümdeki bulgular kısmında ise anketlerden elde edilen veriler kullanılarak analizler yapılmış, analiz sonuçları değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Beşinci bölümde tartışma, öneri ve sonuç kısmı yer almakta olup elde edilen bulgular doğrultusunda, katılım bankacılığı ile çalışan müşterilerin finansal okuryazarlık bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi değerlendirilmesi ve bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacılara önerilerde bulunmasıyla çalışma tamamlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde finansal okuryazarlık kavramı ve kapsamı hakkında bilgiler verilmiştir. Finansal okuryazarlığın önemi, Türkiye’de finansal okuryazarlık, katılım bankacılığının kavramsal olarak tanımlanması, katılım bankaları fon kullandırma ve fon toplama yöntemleri üzerine açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal okuryazarlık günümüzde finansal karar alma açısından zorunlu hale gelmiştir. Bireylerin harcama, tasarruf, yatırım vb. gibi ekonomik koşullar içerisinde bu zorunluluğu uygulaması gerekmektedir. Finansal bilgi düzeyi yüksek olan bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğu doğru bir ifade olarak kabul edilmektedir. İnsanlığın geçmişten günümüze var olabilme çabasının bir bölümünde finansal okuryazarlık düzeyi önemli hale gelmiştir. Ancak kişiler bunun farkında olmadan uygulamışlar ve finansal okuryazarlık bilgisini her zaman kullanmışlardır. Eski dönemlerde para yerine takas sisteminin uygulandığı ve takas yapılacak malı neyle takas yapılacağına pazarlığı yapılırken, finansal okuryazarlık bilgisi olan ve uygulayan insanlar; günümüzde ise bireylerin hangi ürün/hizmeti alacağı, harcama yapacağı, yatırım ve tasarruflarını yapabilmelerini finansal okuryazarlıkla ilgili olan bilgileri kullanmaktadırlar. Finansal okuryazarlık kavramını anlayıp daha iyi ifade etmek için yapılan bazı akademik çalışmalara bakmak ve onları incelemek gerekir. “Finans” kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu sözlüğünde tam anlamı, “mal, mali işler”; “Finansal” kelimesinin anlamı ise “mali” tanımlaması yapılmış, “okuryazar” kelimesinin anlamı “okuma ve yazması olan, öğrenim görmüş” kişi olarak tanımlanmıştır (TDK, 2023). Literatürde finansal okuryazarlık tanımı ile ilgili farklı görüşlere ve tanımlamalara yer verilmiş ve bu tanımlamalarda iki temel unsur olduğu gözlemlenmiştir. Birinci unsur: Bireyin mali kaynaklarını verimli bir şekilde kullanıp yönetebilmesi için ekonomik refahını oluşturup ve bu refahı devam ettirecek bilgi ve kabiliyetinin olması gerektiğidir. İkinci unsur ise bu bilgi ve kabiliyetini etkili bir biçimde kullanması ile ilgilidir (Karataş,

2007:4). Remund (2010), finansal konuları anlamada ve gelişen ekonomik süreçler dikkate alındığında ileriye dönük uzun vadeli planlama yaparken, kısa vadede daha doğru karar almak finansal okuryazarlığın temel yeteneği olarak açıklamıştır. Benzer şekilde Mandell (2008), zamanla anlamı değişen ve karmaşıklaşan finansal araçların (hisse senedi, tahvil, menkul kıymet vb.) uzun vadede bireyler için sahip olunması gereken karar verme yeteneği olarak açıklamıştır. Finansal okuryazarlık; bireyin mevcut bütçesinin olması ve bu bütçeyi yararlı ve verimli bir şekilde yönetebilmesi olarak ifade edilebilmektedir. Finansal okuryazarlığı olan kişilerin gelirlerini gerçek anlamda finanse etmelerinin yanı sıra doğru tasarruf ve yatırım yapabilmesi de gerekmektedir (<https://www.fo-der.org/>). Hastings vd. (2013)'e göre finansal okuryazarlık kavramı, kişinin yaşam süresince finansal konulardaki güvenilirliğini sağlamak için finansal araçları verimli ve etkili bir şekilde koordineli olarak kullanabilecek bilgi ve kabiliyetlerinin toplamı olarak ifade etmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, yapılan tüm tanımlamalarda finansal okuryazarlık, bireylerin finansal refahını sürdürebilmek için kendi mali kaynaklarını verimli bir şekilde yönetip, onları kullanabilme becerisine sahip olmasını ifade edilebilmektedir. Buradan yola çıkarak finansal okuryazarlık, bireylerin finansal refahını yükseltebilmesi için gelirlerini verimli kullanabilecek ve her zaman sahip olması gereken bilgi ve yetkinlik olarak ifade edebiliriz. Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)'ne göre yapılan tanımlamada finansal okuryazarlık, tüketicilerin finansal ürün ve kavramlar hakkında bilgilendirilmesi ve olabilecek riskler arasında tercih yapabilecek düzeye sahip olmasıyla finansal refahını artırmasıdır. OECD finansal okuryazarlık ile ilgili dünya genelinde birçok araştırma yapmıştır. OECD Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İş Birliği (INFE) finansal okuryazarlık bilgi düzeyini ölçmek ve geliştirmek amacıyla 4 kıta, 14 ülkede yaptığı finansal okuryazarlık düzeyini tespit çalışmasında politika yapıcılar için yararlı olmayı amaçlamıştır (TEB, 2015).

2.2. Finansal Okuryazarlık Kapsamı

Finansal okuryazarlık bileşenleri; finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum olarak üçe ayırmaktadır (Ağırman ve Akyol, 2019:8). Finansal bilgi kavramı, finansal işlemler ile ilgili her türlü kaynağa ulaşma ve finansal konularda (hisse senedi, enflasyon, yatırım, borçlanma, tasarruf, harcama, döviz kuru, vb.) bilgi sahibi olmayı ifade etmektedir. Finansal davranış, bireyin mali durumuna yönelik verdiği davranış biçimi olarak ifade edilebilir. Kişilerin yaptığı alışverişten, borçlanmaya kadar kısa ve uzun vadedeki tüm yatırımlarını kapsayan her şey finansal bilgi düzeyi olarak önem arz etmektedir. Finansal tutum, bireylerin yaşamış olduğu deneyimlerden yola çıkarak buna karşılık sergiledikleri tavırlar olarak ifade edilebilmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015:588).

Finansal okuryazarlık ile ilgili farklı kavramlarla tanımlama yapılmıştır. Bu ifadelerden yola çıkarak Türkiye Bankalar Birliğinin yapmış olduğu tanımlarda şöyle ifade edilebilmektedir (<https://foy.tbb.org.tr>);

- Finansal kavramları içeren bilgi,
- Finansal kavramlar ve bununla iletişim kurma becerisi,
- Bireysel finansını yönetebilme becerisi,
- Finansal kararlara uygun karar alma becerisi,
- Gelecekte finansal ihtiyacı için plan yapma davranışı.

Finansal okuryazarlığın tüketici ve yatırımcılar için farkındalığı uyandırması, finansal ürün ve hizmetlerde finansal kavramlar ile ilgili bilgi anlayışlarını geliştirip, bu anlayışı yönlendirmesine yönelik süreç olarak adlandırılabilir. Tüketiciler bu sayede yatırım tercihleri için yardım almaları gerektiğini fark edebilirler. Bu durum tüketici ve yatırımcıların finansal olarak refahlarını artıma konusunda etkin olan tüm faaliyetleri yapmasına olanak sağlar. Finansal okuryazarlık farkındalığı için yapılan açıklamalar şöyle sıralanabilir;

- Tüketicinin veri ve finansal fırsatları, buna ilişkin fırsat ve seçenekleri fark etmesini sağlayan özel bilgidir.
- Kişilerin finansal terim ve kavram için yetenek, güç, eğitim ve rehberlik yoluyla anlamalarını ifade eder.
- Tüketicie finansal ürünler için danışmanlık vererek elde edilen finansal bilgi ve yöntemleri en iyi şekilde kullanılmasını sağlar (<http://www.ekodialog.com/farkindalik-nedir.html>, erişimtarihi: 11.02.2019).

Finansal okuryazarlık için istenilen seviyenin hangi düzeyde olduğunu bilmek için kişinin finansal konulardaki bilgi, tutum ve davranış sahibi olmasını bilmesi gerektiği ifade edilebilir. Finansal bilgi, tutum ve davranışı yeterli olmadığı zaman finansal okuryazarlık seviyelerinin istenilen düzeyde olması mümkün değildir. Bireylerin finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olması, bireyin finans yönetiminin de kısa ve uzun vadeli başarılarla yönelik planı yapabilmesi ve finansal okuryazarlığın getirdiği bilgi birikiminin sonucudur.

2.3. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Finansal okuryazarlık toplumda uzun zamandır var olan bir kavramdır, ancak yeni bir kavram gibi görülmektedir. Bugün uygun şekilde borçlanmak isteyen bir bireyin veya tasarruflarını daha yüksek getiri sağlamak isteyen bir girişimcinin finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu kabul edilmektedir. Finansal okuryazarlık esnaf, memur, işçi, serbest meslek erbabı, tarım/hayvancılıkla uğraşan çiftçi veya toplumun her kesiminin bilmesi ve öğrenmesi gereken bir konudur. Özellikle ekonomi alanında bilinmesi gereken temel finansal bilgileri, finansal okuryazarlık bilgisiyle kazanmak önemlidir.

Finansal okuryazarlık, bireylerin mali konuları anlama, yönetme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Bu beceriler, kişisel finans yönetimi, tasarruf, yatırım, borç yönetimi, bütçeleme gibi konularda bilinçli ve doğru karar almalarını sağlar. Ayrıca finansal okuryazarlık, tüketici hakları, kredi kartı kullanımı, sigorta gibi konuları da kapsamaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlık, bireylerin ekonomik refahlarını artırmak ve finansal sorunlara karşı korumak önemlidir. Toplumun her kesiminin finansal

okuryazarlık konusunda bilgi sahibi olması, daha sağlıklı ve güvenli bir ekonomik gelecek için gereklidir (Gökmen, 2012; Ağırman ve Akyol, 2019). Hiç şüphe yok ki finansal okuryazarlığın önemi, toplumdaki her ferdin farkındalığını gün geçtikçe artıracaktır. Finansal okuryazarlığın toplumda gün geçtikçe artması ve gelişmesi için her bir bireye görev ve sorumluluklar düşmektedir. Devletin sağlamış olduğu destekle tüm bireylere eğitim verilmesi, reklam, iletişim araçlarıyla yerel yönetim ve STK mensuplarıyla halkın bilinçlendirilmesi için çalışma yapılmıştır (e-devlet/e-insan erişim tarihi:2023). Eğitim alanında finansal okuryazarlık ile ilgili müfredata ders eklemesi, uzman kişilerce finansal okuryazarlık eğitimi verilmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Finansal okuryazarlığın ders müfredatına eklenmesiyle öğrencilerin finansal okuryazarlık bilgi, tutum ve davranışlarının olumlu yönde etkilendiği gözlemlenmiştir (Verceo vd., 2005).

Toplumun ileriye gidebilmesi için finansal planlama yapabilen bireylerin gelişmesi büyük önem arz etmektedir. Literatürde finansal okuryazarlığın ölçülmesi için birçok tanım ve yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Lusardi vd. (2010)'da yapmış oldukları çalışmalarında 3 soruluk basit bir test uygulamışlardır. Yine Zhan vd. (2006)'da yaptıkları çalışmalarında 48 soruluk ankette doğru ve yanlış cevap şıklarını kullanmışlardır. Bunun dışında Robinson (2012), Monticone (2010), Remund (2010), Collins (2010)'de çalışmalarında ölçüm yöntemleri kullanmışlardır (İçke, 2017:34-35). Finansal okuryazarlık, finansal piyasanın gelişmesiyle birlikte karmaşık hale gelen finansal araçlar ve finansal riskler bireyler üzerinde sorumluluk yaratmaktadır. Finansal açıdan doğru tercih yapmak, doğru tercihler yapmakta yetersiz kalan bireylerin finansal sorunlara karşı maruz kalabilmektedirler.

Tüketicilerin finansal alanda bilinçli olması literatüre göre olumlu görülen bir durumdur. Tüketicinin mal ve hizmetlere ulaşmasında karmaşıklık ne kadar artarsa finansal bilgiye olan ihtiyaç da o kadar artmaktadır. Bu sebeple tüketicilerin doğru tercih yapması için finansal okuryazarlık bilgisinin de artması gereklidir (Hathaway ve Khatiwada, 2008). Finansal okuryazarlık temel olarak tüketiciler için maddi kaynaklarını kısa ve uzun vadede yönetebilme, maddi risk ve getirilerini anlayabilme, finansal argümanları tanıma, finansal araç ve hizmete ilişkin doğru bilgiyi nasıl temin edeceğini,

finansal araçları verimli ve etkin olarak kullanabilme amacını taşır (Hayta, 2011). Finansal okuryazarlığın artması, bireylerin alışveriş işlemlerini, serbest piyasada ve finansal kurumlarla etkin çalışmalarını olumlu yönde etkilemektedir. Bireylerin günlük yaşamda bankacılık işlemlerinde hesap açma, kredi kartı, kredi başvurusu yapma gibi işlemlerde bile sorun yaşadığı bilinmektedir. Kredi tercihi yaparken bankalarda karşılaştırma yapma, ödeme yöntemlerinde tercih yapma, ne kadar tasarruf yapacağına, nereye yatıracağına ve en iyi krediyi nereden alacağına kadar pek çok finansal kararları alırken finansal okuryazarlığa olan ihtiyaç açık bir şekilde görülmektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlık hem piyasa için hem de bireylerin karar almasında önemli bir rol taşımaktadır. Finansal piyasanın karmaşıklaşması, bireylerin alacağı finansal kararlarında gereksiz bilgi taleplerine neden olmaktadır. Bireylerin finansal konulardaki yanlış kararları hem bireyleri hem de finansal piyasayı olumsuz etkileyebilir (Reyes, 2006). Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal bilgileri anlama ve bunları kullanmalarını amaçlamaktadır. Bu amaçla tüketiciler kaliteli ve verimli bilgi geliştirmeye çalışmaktadır (Mason ve Wilson, 2000).

Finansal okuryazarlık konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olunmaması, sadece bireyler açısından değil ayrıca makro anlamda da bir sorun olarak değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle finansal okuryazarlığın, sosyo ekonomik durumlar, yaş ve cinsiyet gibi faktörlerle ilişkili olduğunu göz önünde bulundurarak, geleceği yönelik eğitim programları uygulanması gerekmektedir (Bayram, 2010: 16).

2.4. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık

Günümüzde finansal okuryazarlık tüm dünyada kişisel finans konusunda iyi bir anlayışa sahip olmanın önem kazandığı bir konudur. Bireylerde finansal okuryazarlık bu anlamda bilinçli ve etkili kararlar alabilmesi için gerekli bilgi ve beceriyi ifade etmektedir. Finansal okuryazarlık önemlidir; çünkü bireylere finansal hayatlarını ele alma ve bütçeleri hakkında bilinçli kararlar alma yetkisi verir. Finansal okuryazarlık becerisi, bireylerin yanlış kararlar vermekten kaçınmasını sağlar. Böylece kendilerine yeterli olmalarını ve finansal istikrara ulaşmalarını sağlarlar.

Yapılan birçok araştırmada Türkiye’de finansal yatırımların genellikle döviz, altın ve mevduatta toplandığı belirtilmektedir (TÜİK, 2021). Bu durum Türkiye’deki bireylerin finansal okuryazarlık konusunda geleneksel olarak bilinen altın, döviz gibi yatırım araçlarını kullandığını göstermektedir. Son yıllarda ise bireylerin hisse senedi, borsa ve özel sektör tahvilleri farklı yatırım araçlarına olan ilgisini yavaş yavaş artırmaktadır. Bu durum gelişmiş ülkelerde tam tersi bir yapıya sahiptir, yani hisse senetleri ve özel sektör tahvillerindedir. Bu durum Türkiye’deki finansal yatırımcıların finansal okuryazarlık konusunda yeterli olmadığını düşündürmektedir Köksal. vd. (2018).

Türkiye, yüksek enflasyon ve yüksek faiz ile uzun yıllar uğraşan bir ülke olup zorlu dönemlerden geçmiştir. Bu dönemlerde, faiz oranları, döviz kurları, ekonomik büyüme oranları ve enflasyon gibi faktörlerde zorlu süreçler yaşamıştır. Yatırım yapmak isteyen bireylerin yaşanan belirsizlikler karşısında yatırımlarında kısa vadeli kararlar almalarına ve daha az risk içerdiğini düşündükleri döviz, altın ve vadeli mevduat gibi bilinen yatırım araçlarına yöneldiklerini göstermektedir. Bu durum bireylerin yatırım davranışlarını etkilemiş, orta ve üstü yaş bireylerin yatırım davranışları üzerinde olumsuzluklarla dolu bir dönem yaşadıkları düşünülebilir.

Türkiye’de 2018 yılında Finansal Okuryazarlık ve Erişim (FOE) adıyla yayınlanan anket sonuçlarını ve tüketicilerin finansal davranışları üzerine yapılan çalışmayı inceleyen Karaca (2018), Türkiye’de finansal okuryazarlık oranının 2017 yılı endeksindeki %60,8’den 2018’de %61,2’ye yükseldiğini ve kişilerin yatırım-tasarruf kararlarını alma ve bütçelerini yönetimde daha rasyonel olduklarının gözlemlenmiştir.

Türkiye’de finansal okuryazarlık, dünya geneli ile doğru orantılı olarak finansal piyasalarda demografik durum ve emeklilik sistemindeki gelişmelerle (Karataş, 2017: 59), düşük tasarruf oranlarıyla ve dolandırıcılık gibi birçok nedenle önem kazanmaktadır. Küresel finans krizinin en çok hissedildiği 2008-2009 yılında ülkemizi de etkilemiş ve finansal okuryazarlık konusu bu dönemde çok fazla ilgi uyandırmıştır Ali f. vd. (2020). Bu kriz sonucunda yaşanan alışkanlıklar, korkular ve düşünceler farklı şekillere dönüşmüştür. Toplumsal hayatımızdaki gibi yatırımlarımızın da kriz yönetimi önemli bir hale getirmiştir (Şafak, 2015: 49). Finansal okuryazarlık Türkiye’de güncel bir kavramdır.

Akademik olarak yapılan birçok araştırma ve çalışma dışında banka, sivil toplum kuruluşu da finansal okuryazarlık üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Yapılan bu çalışmalarda, sosyal sorumluluk olarak toplumun üst yapılarına bilinçlendirme çalışması yürütülmüş, finansal okuryazarlık ile ilgili eğitim ve seminer programları yapılmıştır (MEB, 2016).

Finansal okuryazarlık ile ilgili ilk eğitim faaliyeti olan “paramı yönetebiliyorum” eğitim programı kamu, özel sektör ve sivil toplumu bir araya getirerek finansal okuryazarlık bilgisine ve bütçe yönetimine ilişkin bilgilerin verildiği ve uygulandığı bir projedir. Bu proje, gençlere yönelik olup 2009 yılından buyana devam etmektedir. Projenin amacı, finansal okuryazarlık bilincini gençler arasında farkındalığını artırmaktır. “Paramı yönetebiliyorum” projesi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Habitat Derneği, Visa Europe Türkiye ile üye bankalarının katılımıyla gerçekleştirilmiştir (<http://habitatdernegi.org/projeler/py/>,2018). Finansal Okuryazarlık ile ilgili (FODER) Kasım 2012 yılında kurulan ilk sivil toplum kuruluşudur. FODER, Türkiye’de finansal okuryazarlık alanında bir ekosistem oluşturmayı amaçlamıştır. FODER, özel sektör, devlet, ve diğer toplumsal kuruluşlarla iş birliği yaparak ülke genelinde kişilerin finansal okuryazarlık ve finansal bilgi erişimine farkındalık ve olanak sunmak için eğitim, araştırma, bilinçlendirme, uygulamalara destek ve gerekli politikaların üretilmesi alanında çalışmalar yürütmüştür (Saraç, 2014: 24).Türkiye’nin finansal okuryazarlık konusundaki dünya sıralaması, Standard & Poor’s’un (S&P) 2015 yılında 144 ülkede 150 bin kişiyle yaptığı bir araştırmada 120. Sırada olduğunu göstermektedir. Araştırma, Türkiye’deki 18 yaş ve üzeri yetişkinlerin finansal okuryazarlık oranının %23,6 olduğunu tespit etmiştir. Araştırma, 5 soruya verilen yanıtlar üzerinden finansal kavramlara hâkimiyeti ölçmektedir ve bir kişinin en az üç kavrama hâkim olması durumunda finansal okuryazar olarak kabul edilmektedir. Bu kavramlar risk dağıtımı, enflasyon, faiz ve bileşik faizdir. Risk dağıtımı, enflasyon ve faiz için birer soru sorulurken; bileşik faiz için iki soru sorulmuştur. Bu durumda Türkiye’de söz konusu 4 kavramdan 3’üne hakim olanların oranı %23,6 olarak belirlenmiştir. Araştırmaya göre dünya genelinde finansal okuryazarlık ortalaması ise %33 seviyesindedir. Bu bağlamda Türkiye’de banka hesabı olanların sadece %26’sı finansal

okuryazar olarak kabul edilmektedir. Araştırmaya göre ücretli çalışanlar %25 ile en yüksek finansal okuryazarlık oranına sahip gruptur. İşsizlerin%24'ü finansal okuryazar olarak kabul edilirken, yaşa göre bakıldığında en yüksek finansal okuryazarlık oranı 15-34 yaş grubunda bulunmaktadır. Ancak bu grupta bile oranın %28'de kaldığı ifade edilmektedir. Ayrıca araştırmaya katılanların erkeklerin %28'inin ve kadınların %19'unun finansal okuryazar olarak kabul edildiği ifade edilmiştir.

Bununla birlikte finansal okuryazarlık konusunda, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, birey ve ailelere yönelik pratik ve yararlı bilgiler sunmayı amaçlayarak çeşitli eğitim ve yayın faaliyetlerinde bulunmaktadır. Başkanlık tarafından 2014 yılında finansal istikrarın sağlanması için finansal eğitim ve finansal okuryazarlığın geliştirilmesi amacıyla “Finansal Erişim, Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları” uygulamasına geçilmiştir. 2014 yılının Şubat ayında Milli Eğitim Bakanlığı ile Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) arasında yapılan işbirliği protokolü ile finansal eğitimin yaygınlaştırılması ve finansal farkındalığın artırılması hedeflenmiştir. Bu protokol kapsamında, çocuk ve genç grubunda olan -18 yaş altı öğrencilerin finansal bilgi konularında temel bilgilerini geliştirilmesi ve uygulanması imkân sağlayacak eğitim araçları ile öğrenci ve öğretmenlerin ilgisini çekmeye yönelik yarışma, tartışma veya benzeri uygulamalar geliştirilmesine yönelik çalışmalar amaçlanmıştır (Dağdelen, 2017, 103-105). Öğrencilere yönelik tasarruf bilincini oluşturmak ve okuma alışkanlığı kazandırılmaya yönelik bir nesil oluşturmak için İl Milli Eğitim ve belediyelerle birlikte çalışmalar yapmışlardır. Bu amaçla, ülke genelinde yapılan kitap fuarlarında “kumbaram dolsun benimde bir kitabım olsun” projeleri gerçekleştirilmiştir. Sermaye Piyasası Kurulu, finansal okuryazarlık ve farkındalık geliştirilmesine yönelik ülke genelinde üniversite öğrencileri ve sermaye piyasası kurumları ile seminerler düzenlenmekte ve staj programları gerçekleştirmektedir.

2.2.1. Katılım Bankacılığı Kavramı

Katılım bankası, İslami prensiplere göre faizsiz çalışan bankacılık modelidir. Bu modelde fonlar kar-zarar ortaklığına dayalı olarak toplanmakta ve faizsizlik prensiplerine uygun şekilde kullanılmaktadır. Katılım bankaları, finans yönetim hizmetleri sunan,

finansal sektörde faaliyet gösteren ve ekonomiyi finanse eden bankacılık hizmetleri sunan kurum ve kuruluşlardır. Bankacılık hizmetlerinin yanı sıra tasarruf sahiplerinden cari ve kar/zarar ortaklığı hesapları ile topladıkları fonları faizsiz olarak finanse eden ve reel sektöre aktarılması ile oluşan kar veya zararın tasarruf sahipleriyle paylaşılmasıdır (Tunç, 2000: 13). Katılım bankacılığı tam olarak, fon toplayıp bu fonları ticaret, sanayi ve çeşitli ortaklıklar (murabaha, selem, mudaraba, istisna, muşaraka, ve icaragibi) aracılığıyla değerlendirdiği bir sistemdir. Katılım bankaları elde ettikleri kar/zararı topladıkları fon sahipleri ile paylaşarak yürüttükleri bankacılık faaliyetidir. Katılım bankacılığı, faaliyetlerinde islami usullere göre toplum yararını gözetmediği ve yararlı olmayan işlemlerde kullanılmaz. Örneğin faiz, alkol, kumar, domuz ürünleri, riskli işlemler, silah, tütün vb. alanlarda fon desteği sunmazlar (TKBB,2020).

2.2.2. Katılım Bankalarının Kurulma Nedenleri

Türkiye’de olduğu gibi tüm islam ülkelerinde de dini hassasiyetler olması sebebiyle belli halk kesimin islamin faizi yasaklamasından dolayı faiz ve faiz içeren işlemleri yapmaktan uzak durmaktadır. Bu sebeple konvansiyonel bankalarda bulunan fonların atıl kalmasından fonların ekonomiye hiçbir katkısı olmamaktadır. Bu durum hem kişiler için hem de ülke ekonomisi için bir kayıptır.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları, kişilerin faiz hassasiyeti olması nedeniyle fonlarını ekonomiye aktarmadığından bu fonları faizsiz bankacılık uygulamalarıyla alternatif bir yatırım ortaya koymuş ve kişilerin güven içinde bu alanlara yatırım yapmalarını sağlayacak olanaklar sunmuştur. Ülkemizde katılım bankacılığı, diğer Müslüman ülkelerde hatta körfez ülkelerinden ülkemize fon çekerek yatırım alanları oluşturmak ve buradaki fon akışı için alternatif bir görev üstlenmiştir (TKBB, 2020).

2.2.3 Katılım bankacılığında fon toplama ve kullandırma

2.2.3.1. Murabaha

Sözcük anlamı finansal alım satım olarak tanımlanan murabaha müşterilere fon kullandırma yöntemidir. Başka bir deyişle bir malın peşin alınıp bu mala kar eklemek suretiyle şahıslara satılması olarak tanımlanabilir. Bu yöntemle katılım bankaları satacağı

malın maliyeti ile müşteriden kazanacağı kar payını müşteriye önceden belirterek malın satılması şeklidir. Bir ürün veya hizmeti talep eden müşteriye önceden malın maliyeti ve kar payını belirterek müşteriye satıp mal sahibine peşin ödenmesi şeklinde yapılmaktadır. Burada müşteri malı almadan önce ödeme bilgisine sahip olarak bankadan kendisine sözlü vekalet yoluyla, malı banka adına kendi üzerine almasıyla gerçekleşir. Örneğin; müşteri 3,000.000 TL' ye konut finansmanı alımı için şubeye başvuru yapmıştır. Müşteriye maliyet ve kar payı bilgisi verilerek geri ödeme planı sunulur. Müşteri kabul ettiği geri ödeme planı ile konut alım süreci başlar. Müşteri konut sahibine hiçbir ödeme yapmadan, banka tarafından kendine sözlü vekalet yoluyla işlemleri yürütme yetkisi verilir. Gerekli işlemler tamamlandığında müşteri konutun devrini alır ve akabinde banka müşteri adına konut sahibine ödemeyi yaparak işlemi bitirir. Müşterinin borcu bittikten sonra banka konut devrini müşterisine vekaleti kaldırarak devreder. Bu durum katılım bankacılığında en fazla kullanılan bir yöntem olup bunun gerçekleşmesi için banka ve müşterinin uyması gereken bazı önemli durumlar vardır. Bu durumlar; söz konusu malın varlığı, malın alım-satım konusunda uygun olup olmadığı, vadeli satış için uygun olup olmadığı, alıcı ve satıcı arasında yapılacak satış sözleşmesinin gerçek olması gibi olumsuz bir durumun olmamasıdır (Bayındır, 2005).

2.2.3.2. Mudaraba

Emek ve sermayenin ortak edildiği bir fon kullandırma yöntemidir. Burada bir tarafın emeğini, tecrübesini ve bilgisini, diğer tarafın da sermayesini ortaya koyarak iş sonucunda kara ve zarara ortak olan yöntemdir (Yanpar, 2005). Bu yöntemde sermayesi ile iş yapmak isteyen ve faize yatırım yapmak istemeyen fakat bilgi ve tecrübesi yeterli olmayan sermaye sahipleri ile ortaklı yaparak piyasaya sermayesini işleyen faizli sisteme alternatif bir yöntemdir. Mudaraba tecrübe, bilgi ve emek olarak yeterli birikime sahip olan fakat sermayesi bulunmayan kişilerin piyasa iş gücüne katılmalarına olanak yaratmaktadır. Bu yöntemde elde edilen kara emek ve sermaye sahibi ile ortak iken zararı ise sadece sermaye sahibine yansımaktadır. Buna örnek olarak; kişinin elinde bir miktar parası olsun bunu faize yatırmadan ticarete değerlendirmek istiyor bunun için bal üretimi yapan bilgi ve tecrübesi yüksek olan bir kişiyle bal üretim işi yapmak istiyor. Bu anlaşma

ile sermayesi ile bilgi, tecrübe ve emeğini birleştirerek üretim merkezini kurarlar. Bu iş ile ilgili dönem sonunda elde edilen karı önceden belirlenen oranda paylaşılır. Ancak burada oluşan arıların telef olması ve işletmenin zarar etmesi durumunda sermaye sahibi karşılar.

2.2.3.4. Muşaraka

Emek ve sermayeye her iki tarafında ortak olduğu bir yöntemdir. Bu ortaklık için genelde inşaat işlerinde ve benzer işlerde finansman ihtiyacı olan taleplerde muşaraka yöntemi ile finansman sağlanmaktadır. Bu yöntemde kar yapılan iş anlaşmasına göre paylaşılırken, zarar ise sermaye oranındaki orana göre paylaşılmaktadır. Muşarakada ortaklığın sorunsuz bir şekilde devam etmesi için sermayeyi veren ortaklar sorumlu olup bunun denetlemesini ve gözlemciliğini yapan katılım bankasıdır (Ersoy, 2017).

2.2.3.5. İstisna

Sözlük anlamı tam olarak bir şeyi inşa etmek, üretmek ve yapmak anlamına gelmektedir. Hukuki anlamı ise eser sözleşmesi olarak tanımlanır. İslam hukukuna göre istisna, sanatkarın belli bir ücret karşılığında sanatına özgü, siparişi verilen tarafından önceden belirlenen ürün ve hizmeti inşa etmesini istediği akittir Çalışkan, (1990). Selem ile benzerliğinden dolayı farklı mezheplerde (Hanefi mezhebi dışındaki mezhepler, Şafii ve Malik’i) kendine has özellikleri ile istisna farklı bir sözleşmedir. İstisna eser sözleşmesi olup, işi sipariş eden ve sanatkar arasında teslimi söz konusu olan eserin özellikleri belirlenip, işin bedelini peşin veya vadeli olarak verilmesi karşılığında sipariş edilmesine ait bir sözleşmedir. Bir eserin belirli bir ücret karşılığında eserin iş sahibi tarafından belirlenerek üretilmesi ve iş sahibine teslim edilmesidir(Akman, 2019).

2.2.3.6. Karz-ı Hasen

Sözlük anlamı tam olarak borç anlamına gelmektedir. Kutsal kitapta ise hayırlı borç vermek anlamına gelmektedir (Bakara/245). Bu borç türü faizsiz borç vermek, borçtan herhangi bir gelir elde etmemek anlamına gelir ve buna karz-ı hasen denir. Buna örnek verecek olursak; Bankadan alınan 10,000 TL borcu tahsil edileceği zamanda aynı tutarda yine 10,000 TL olarak geri alınır. Ancak enflasyon olan durumlarda karz-ı hasen

yönteminde enflasyon farkı istenilebilir. Bu yöntem kişiler arasında kullanılmakta olup bankacılık faaliyetlerinde pek tercih edilmeyen bir yöntemdir (Bakka1,2016).

2.2.3.7. İcara

Kelime anlamı tam olarak finansal kiralama anlamına gelmektedir. Bu yöntemde bir varlığın mülkiyeti alınmadan sadece kullanım hakkının verilmesiyle bir süre ve ücret karşılığında devredilmesi yöntemidir. Bu kelimenin İngilizce ‘lease’ anlamına geldiği, malın süre ve ücret karşılığında başkasına devredilmesidir (Yardımcıoğlu, 2016).

İslam hukukunda ise, bir kazanç karşılığında bir varlığın kullanma hakkını belli bir süre için kiraya verildiği bir sözleşme yöntemidir. İcara, mal sahibi olmayan kişilere de o malı kullanma imkan sunar. İcaraya konu olan ürünler konut, iş yeri gibi varlıkların yanı sıra farklı meslek işçi, öğretmen, doktor, inşaat işçisinin verdiği emeğinde belirli bir fiyata kiralanması buna bir örnek olarak gösterilebilir (Ayub, 2017).

2.2.3.8. Selem

Selem gerçek ve tüzel kişilerin nakit ihtiyaçları için henüz üretilmeyen bir ürünün ücretini peşin alınıp ürünü ise belli bir vade sonunda teslim edilmesine denir. Örnek verecek olursak; bir çiftçinin hasat zamanı gelmemesine karşın ekim yapacağı tarlanın hasadı yapıldıktan sonra ücretini önceden peşin alarak yapılan bir yöntemdir (Aktepe, 2012).

2.2.3.9. Teverruk

Nakit ihtiyacını karşılamak amacı ile vadeli alınan malın peşin satılmasıdır. Teverruk yöntemi uygulanmasında helal olarak gören kadar haram gören birçok görüşte vardır (Aktepe 2012). Bu yöntemin uygulandığı ilk dönemlerde kelime anlamı bey-ul-ine (önceden alınan bir malın aynı satıcıya daha uyguna satılması) olarak açıklanmıştır. Katılım bankalarında operasyonel olarak sürecin yönetilmesi için kullanılan bir yöntemdir (Kazancı, 2018).

2.2.3.10. Sukuk

Arapça kökenli bir kelime olup anlam olarak “menkul kıymet” diye adlandırılmaktadır. Ortaklık hakkı sağlayan bir değeri temsil eden belgeye verilen genel bir addır (Bayındır, 2015). Sukuk senetten farklı olarak bir varlığı temsil etmektedir. Faiz hassasiyeti olan kişiler için sukuk İslami bir yatırım aracıdır (Yardımcıoğlu, 2015). Tahvil ve bonolar borca dayalı sertifikalar iken, sukuk varlığa dayalı bir sertifikadır. Sukuk gerçek bir ticari ilişki ve varlığı olan bir malın ihraç edilebilmesidir (Yazıcıoğlu, 2019).

2.2.4. Katılım Bankacılığının Rolü ve Önemi

2.2.4.1. Katılım Bankalarının Rolü

Katılım bankalarının işleyişinin misyonunu ve rollerini doğru anlatmak ve açıklamak gerektiği düşünülür. Katılım bankaları da finansal hizmet sunan kuruluşlardır. Bunun dışında bir beklenti oluşturmak doğru olmaz. Katılım bankaları malı peşin alıp vadeli satmak veya kar/zarara ortaklık şeklinde işlemlerini gerçekleştirmektedir. Ancak konvansiyonel bankalarda olduğu gibi katılım bankalarında da kısa veya uzun vadeli finansman sağlamak gibi durumlarla karşılaşmaktadır.

Bankalar ve katılım bankaları da doğal olarak fon toplayan ve toplanan bu fonları kullandıran bir sistemdir. Katılım bankaları da kamusal niteliğe sahip özel finans kurumları veya katılım bankacılığı olan finansal kuruluşlardır (Yeni Şafak, 17 Mayıs 2004.). Katılım bankalarının temel faaliyetleri (fon toplama, fon kullandırma ve bankacılık hizmetleri) kendi özgü değerleri üzerine, faizsizlik prensibine göre finansal hizmet sunmasıdır. Bu kurumlar ekonomik sistemin finansal dinamikleridir. Ama katılım bankacılığına farklı anlamlar yükleyerek reel sektör şirketleri gibi görmek doğru olmayacaktır. Bu nedenle bu kurumları kendi alanları olan katılım finans, katılım şirketleri gibi görüp bu şekilde geliştirmek daha doğru olmaktadır. Bu durumda uzun vadeli yatırım bilinci ile yapılanma noktasında ortaya çıkacak kuruluşların finansal ihtiyaçları için bu kurumlar üzerinden yürütmeleri mümkün olmaktadır. Katılım bankaları sağlıklı, verimli ve gelişmeye açık olan ekonomiler de katılım finans olarak önemli rollere sahiptirler. Aksi

bir durumda normal finans şirketleri gibi değerlendirmek katılım bankalarının değerini, rolünü ve etkinliğini doğru ifade edemeyecektir.

2.2.4.2. Katılım Bankacılığının Önemi

Günümüz iş hayatında İslami esasların uygulamasında yaşanan sorunlar nedeniyle yapılan işin başına İslam ibaresini koyarak kolaya kaçma vb. gibi çözüm arayışında olan ve hakikat dışında neye denk geldiği belli olmayan düşünceler için insani değerlere dokunulması noktasında katılım bankacılık kavramı daha uygun bir kavram olarak ifade edilmektedir (Özulucan ve Deran, 2009). İslam ülkelerinde katılım bankacılığı kavramı son derece prestijli bir isim olup bu durum yurt içi ve yurt dışı bulunan faaliyetlerinde önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Katılım bankacılığı kavramını doğru olarak ifade etmek gerekirse şirket şeklinde bulunan bu bankaların kar ve zarara ortaklık şeklinde kendine özgü bir model olarak faaliyet gösteren sistemdir (Özulucan ve Deran, 2009). Bankacılık faaliyeti sadece isim olarak veya marka olarak değil belli bir maddi değere denk gelmektedir. Katılım bankalarını aslında finans ve tasarruf sistemi olup güncelde “banka” adını kaldırıp başka bir ad ile adlandırmak diğer finansal şirketler ile aynı statüye koymak, stratejik bir hata olur, bu durum kurumların maddi ve manevi olarak zarar etmesine yol açabilir. Ayrıca bu kurumların geleceğini olumsuz etkileyebileceği ifade edilebilmektedir. Banka kelimesinin kullanılması durumunda farklı risklerde ortaya çıkarabilir. Bu da uygulamada yaşanacak olumsuz bir durumun ekonomi politikasına olan inancı zedelenmesine neden olabilecektir. Daha sonra yaşanabilecek tüm olumsuzlukların İslam inancına mal edilmesi tehlikesini ortaya çıkaracaktır. Katılım Bankacılığı ifadesinin doğru tanımlama olarak devam edilmesi sosyal, siyasal, toplumsal ve ekonomik olarak gerekli olduğu bir gerçektir.

2.2.5. Türkiye’de Katılım Bankacılığı

Türkiye’de faizsiz bankacılık temelleri 16.12.1983 tarihinde ve 83/7506 sayılı kararname ile uygulanmaya geçilmesi ile oluşumuna zemin hazırlamıştır. Dünyada katılım bankacılığı “İslami Banka” olarak adlandırılırken, Türkiye’de ise Özel Finans Kurumu (ÖFK) olarak isimlendirilmiştir. Kararnamenin ilk maddesi Özel Finans Kurumlarının

kuruluş, organ yapısı, faaliyet ve tasfiyesine ilişkin esasların belirlenmesi yetkisini Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) görüşü alınarak başbakanlığa verilmiştir. 1984 yılında Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (HDTM) 25.12.1984 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan tebliği ile özel faaliyete geçmesi için gerekli beyanname içeriğinin belirlenmesi, cari hesaplara ilişkin düzenlemenin yapılması, kar/zarara katılarak toplanan fonların esaslarının belirlenmesi gibi durumların TCMB'e yetkilendirilmiştir. 25.02.1985 tarihinde 18323 sayılı Resmi Gazete tebliğinde yayınlanan Özel Finans Kuruluşlarının hukuki statüsü tanımlanmıştır (Özsoy, 2012: 83). Özel Finans Kurumları ile ilgili 1983 yılında yapılan düzenlemenin yürürlüğe girmesiyle birlikte; ilk 1984 yılında Faisal Finans Kurumu A.Ş. ve Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. kurulmuştur. Yabancı sermaye ağırlığı olan bu iki kurum faaliyetlerine 1985 yılında resmi olarak başlamışlardır. Bunu takiben 1989 yılında Kuveyt Türk Finans, 1991 yılında ilk yerli sermayeli özel finans kurumu Anadolu Finans faaliyet göstermiş, 1991 yılında İhlas Finans Kurumları kurulmuş ve faaliyetine başlamıştır. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizden sonra İhlas Finans Kurumunun tasfiye edilerek faaliyetine son verilmiştir (Oğuz, 2016:229). Bu durumdan sonra 18.06.1999 tarihinde kabul edilen 4389 sayılı Bankalar Kanunu Özel Finans Kurumları Bankalar Kanunu kapsamına alınmış ve ilgili tebliğler yürürlükten kaldırılmıştır. 4389 sayılı Kanun'da değişiklik yapan 17.12.1999 tarih ve 4491 sayılı Kanun'un 3. Maddesinin (a) ve (b) fıkralarında, Özel Finans Kurumlarının 7. ve 9. madde hükümlerine uyum ve tasfiye sürecine değinilerek, yeni düzenleme yapılincaya kadar Bankalar Kanunu'na aykırı olmayan yürürlükten kaldırılan hükümlerin uygulanmasına devam edileceği belirtilmiştir. 20.06.2001 tarihinde 4684 sayılı Kanun'nda yapılan değişiklikle de Özel Finans Kurumları Birliği (ÖFKB)'nin oluşturulması ve ortak bir sigorta sistemi kurulması kararlaştırılmıştır. 19.10.2005 tarihinde çıkarılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre Özel Finans Kurumların ismi "Katılım Bankaları" olarak değiştirilmiş, ÖFKB'lerin adı da "Türkiye Katılım Bankaları Birliği" olarak değiştirilmiştir. Yapılan yeni kanunda özel finans kurumları tarafından oluşturulan Güvence Fonu ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu da yeniden adlandırılmıştır (Günel, 2007: 150). Türkiye'de katılım bankacılığının gelişiminde; faiz hassasiyeti nedeniyle geleneksel bankalarla çalışmak istemeyen kişi ve tüzel kuruluşların atıl

fonlarının ekonomiye girmesini sağlamak etkili olmaktadır. Türkiye’de ve diğer İslam ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerinin geliştirilmesini ve zengin yeraltı kaynakları olan ülkelerin fonlarını da çekerek yatırım yapmalarını sağlanması amaçlanmıştır (Aras ve Öztürk, 2011; 170).

Bankacılık Kanununda katılım bankaları fon toplayıp bu fonlardan elde edilen kar/zarar sahiplerine ortak olması şeklinde tanımlanmaktadır. Katılım bankacılığı fon kullandırma da ise; kar/zarar ortaklığı, üretime destek sağlama ve finansal kiralama olarak üç yöntem kullanılmaktadır (Özsoy, 2011;120). Katılım bankaları yasal mevzuat çerçevesinde ticari ve sanayi üretimi yapan şirketlere nakit kredi sağlanmaktadır. Bunun yerine finansman desteği sağlamaktadır. Bu finansman yöntemi ile katılım bankaları üretim, sınai ve ticari sermaye yatırımı yaparak reel sektöre fon sağlamaktadır (TKBB,2009;27). Kullanılan bu fonlar üretimin ve ticari işlemlerde kullanıldığından dolayı geri ödeme riski de düşük olmaktadır. 2023 yılı itibariyle Türkiye’de 6 katılım bankası olup bunlar, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Albaraka Türk, Emlak Katılım, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankalarıdır. Bunun dışında yeni faaliyete geçem Dünya Katılım, T.O.M. Katılım ve Hayat Finans bankalarıdır.

2.2.6. Literatür

Türkiye’de katılım bankacılığı ve finansal okuryazarlık konularında birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada katılım bankacılığıyla ve finansal okuryazarlık ile ilgili analizler gerçekleştirilmiştir. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ve finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan çalışmalar aşağıdaki gibidir:

Bayram (2010), araştırmasında öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyini belirlemeye çalışmış ve para yönetimi konusunda hangi davranışları sergilediklerini belirlemiştir. Araştırmada öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu ve bu durumun farkında olunmadıklarını ifade etmiştir. Çalışmasında öğrencilerin, finansal okuryazarlık kavramını, para biriktirme alışkanlıklarını, faturalarını ödeme alışkanlıklarını ve finansal belgeleri saklama alışkanlıklarının yeterli bulunmadığını ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin fakülteleri ile finansal bilgi kaynakları arasında bir ilişkinin

bulunmadığını ve ailelerinin eğitim düzeyleri ile finansal bilgilerini edinimleri arasında bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur.

Temizel ve Bayram (2011), finansal bilgi ve finansal okuryazarlık düzeylerine ilişkin belirlenen bazı kavramların bilinirliği ve davranışlarının neler olduğunu saptamaya yönelik yaptıkları çalışmalarında, öğrencilerin ekonomik ve finansal gelişmeleri takip ettikleri kaynakların genel olarak televizyon ve internet olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda finansal bilgilerin öğrenilmesinde temel kaynağın aile olduğunu da tespit etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin, finansal durumlarını yönetmede kendilerini olduğundan daha başarılı olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Çalışmada öneri olarak, finansal okuryazarlık düzeyinin artırılmasını sağlamak için program içeriklerinin eğitim müfredatına da yer alması gerektiğini belirtmişlerdir.

Ergün vd. (2014), finansal okuryazarlık düzeyini ve finansal okuryazarlık düzeyleri ile demografik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik araştırmalarında, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin temel düzeyde olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca öğrencilerin temel enflasyona ilişkin bilgilerinin cinsiyetlerinin, öğretim şekillerine ve ortalama aylık hane gelirlerine göre; borsanın temel işlevine ilişkin bilgilerinin cinsiyetlerine; faiz oranlarının tahvil fiyatlarına etkisine ilişkin bilgilerinin öğretim şekillerine göre; hisse senedi çeşitlendirmesine ilişkin bilgilerinin cinsiyetlerine göre ve varlık çeşitlendirme bilgileri de aylık ortalama hane gelirlerine göre anlamlı düzeyde değiştiğini bulmuşlardır.

Alkaya ve Yağlı (2015), araştırmalarının amacını, ekonomi ve finansal gelişmelerin takibini, finansal durumu yönetme algısı, finansal davranış ve finansal bilgi düzeyinin finansal okuryazarlık açısından öğrenciler tarafından nasıl algılandığının tespit edilmesi olarak belirtmişlerdir. Sonuçta, finansal tutum ile finansal davranış arasında ilişki olduğunu ve öğrencilerin olumlu finansal davranış ve tutumlar sergiledikleri kanaatine vardıklarını, ancak yeterli düzeyde olmadığını belirtmişlerdir.

Ana ve Kaya (2017), bireysel müşterilerin katılım banlarını tercih etme nedenleri üzerine bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada bilgi toplamak amacıyla betimsel araştırma yöntemine yer vermişlerdir. Araştırmalarının verilerini İstanbul ilinde rassal olarak seçilen kişilere uygulanan anket sonucu elde etmişlerdir. Yaptıkları ankette ‘‘Katılım Bankacılığını Kullanıyor musunuz ?’’ sorusuna olumlu cevap veren kişilere anket uygulamışlardır. Elde ettikleri verilerin analizinde ise frekans dağılım, faktör analizi ve t-testi yöntemlerini uygulamışlardır. Araştırma sonucunda bankanın müşterilerine yakın ilişki kurmasının müşterilerin bankayı tercih etmesinde etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Kelleroğlu (2018), İşlam dininde faizin haram kılınması ve geleneksel bankaların faizsizlik ilkesine göre hareket etmemesi nedeniyle, dini hassasiyetleri yüksek olan vatandaşların mevcut birikim ve tasarruflarını banka dışındaki yatırım araçlarına yönlendirdiğini belirtmiştir. Çalışmada faizsizlik prensipleriyle hareket eden katılım bankalarının başta Mşlman lkeleri olmak üzere Türkiye’de hızlı büyüme gösterdiğini ifade etmiştir. Bu büyüme trendinde devlet bankalarının da katılım bankacılığına adım atmasının etkili olduğunu vurgulamıştır.

Rahmi vd. (2020), çalışmalarında Malezya'daki niversite ğrencilerinin İşlami bankacılık ürünlerine yönelik algısını ölçmeyi amaçlamışlardır. alışmalarında katılımcıların İşlami bankacılık ürünlerine yönelik algılarını etkileyen faktörleri belirlemek için Yapısal Eşitlik Modelinden (SEM) yararlanmışlardır. Çalışma sonucunda katılımcıların çoğunun İşlami bankacılık ürünlerine aşına olduğunu ve İşlami bankacılık ürünlerini geleneksel muadilleri kadar yararlı gördüklerini belirtmişlerdir.

Yıldız (2020), çalışmasının amacını bireylerin İşlami finans okuryazarlık düzeyi ile katılım bankası tercihleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek olarak ifade etmiştir. Bu amaçla 479 katılımcı ile anket yapmıştır. Çalışma sonucunda, katılım bankacılığı ve İşlami finans prensipleri genel bilgi düzeyinin cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyi ve eğitim durumuna göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Ayrıca sadece katılım

bankasını tercih edenlerin diğer banka türlerini tercih edenlere göre İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Ali vd. (2021), çalışmalarında, Pakistan'da İslami finans okuryazarlığı, öznel normlar, risk algısı ve algılanan davranışsal kontrolün İslami bankacılığın benimsenmesi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda, davranışsal, normatif ve İslami finansal okuryazarlığın Pakistan'da İslami bankacılığın benimsenmesinde önemli belirleyiciler olduğunu ortaya koymuşlardır. Bununla birlikte davranışsal inançların İslami bankacılığın benimsenmesi için çok önemli olduğunu bulmuşlardır.

Ilyana vd. (2021), çalışmalarının amacını, İslami finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek, umutsuzluk, dindarlık ve finansal tatminin İslami finansal okuryazarlık üzerindeki etkilerini araştırmak ve İslami finansal okuryazarlığın öğrenciler arasında İslami bankaları kullanma niyeti üzerindeki etkilerini belirlemek olarak belirtmişlerdir. Çalışma sonucunda ise, öğrencilerin yüksek bir İslami finansal okuryazarlığa sahip olduğunu, umutsuzluğun negatif ve önemsiz bir etkiye sahip olduğunu, dindarlığın ve finansal memnuniyetin ise İslami finansal okuryazarlığa pozitif ve önemli bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca, İslami finansal okuryazarlığın İslami bankayı kullanma niyeti üzerinde pozitif ve önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmişlerdir.

Sünbül ve Buğan (2021), Gaziantep ilinde girişimcilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve finansal okuryazarlığın işletme performansları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda finansal okuryazarlık seviyesinin işletme performansını anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini belirlemişlerdir.

Sudarsono vd. (2021) araştırmalarında Endonezya'da İslami bankacılık hizmetlerinin benimsenmesini etkileyen ana faktörleri incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın birincil verilerini 29 ilde 550 katılımcıdan oluştuğunu belirtmişlerdir. Çalışma sonucunda ise farkındalığın ve algılanan uyumluluğun müşterinin İslami

bankacılık hizmetlerini benimseme niyeti üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Tükekçi Temizkan ve Dilek (2022) çalışmalarında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Fındıklı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Finans ve Bankacılık Bölümü öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek olarak belirtmişlerdir. Sonuçta ise cinsiyet, yaş, eğitim gördükleri bölümleri, sınıf, aile gelir düzeyi, kredi kartı kullanma durumu değişkenleri ile finansal okuryazarlıkları arasında anlamlı farklılıklar olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla birlikte Finans ve Bankacılık Bölümü öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini %63, İlahiyat Bölümü öğrencilerinin ise %52 olarak hesaplamışlardır.

Yusfiarto vd. (2022), araştırmalarında, İslami finansal okuryazarlık, planlı davranış teorisi ve geçmiş davranış teorisi temelinde, Müslüman çoğunluklu bir ülke (Endonezya) bağlamında İslami sermaye piyasası benimseme modelini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, İslami finansal okuryazarlık ve planlı davranış boyutlarının (yani tutumlar ve algılanan davranışsal kontrol) İslami sermaye piyasasındaki yatırım niyetleri için doğrudan veya dolaylı olarak önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, geçmiş davranışların İslami sermaye piyasasındaki yatırım niyetlerinin önemli bir öngörücüsü olarak değerlendirmişlerdir.

Abbas vd. (2023), çalışmalarında amaçlarını, Endonezya'daki İslami bankaların ürettiği kazanç büyümesini ve pazarlanabilirliği tanımlamak ve İslami finansal kapsayıcılık ile okuryazarlık, pazarlanabilirlik ve kazanç büyümesi arasındaki bağlantı üzerinde moderatörlü bir arabuluculuk modelinin etkilerini bulmak olarak ifade etmişlerdir. Çalışma sonucunda, pazarlanabilirlik ne kadar yüksekse İslami bankaların kazanç büyümesinin de o kadar yüksek olduğunu bulmuşlardır. Düzenlenmiş aracılık modelinde ise, okuryazarlık rolüyle desteklenen katılım, pazarlanabilirlik ve kazanç büyümesi arasındaki bağlantı üzerinde olumlu bir etki bulmuşlardır.

Rahmanto vd. (2023), araştırmalarında amaçlı örnekleme yaklaşımını kullanarak İslami banka müşterilerinden oluşan 100 katılımcıdan oluşan bir örnekleme nicel yöntemler kullanmışlardır. Araştırmanın sonucunda ise, finansal okuryazarlığın İslami müşteri olma ilgisini etkilemediğini, dijital pazarlama ve erişilebilirliğin İslami banka müşterisi olma ilgisini etkilediğini bulmuşlardır. Ayrıca, yaş ve eğitim, düzenleyici değişkenler olarak, finansal okuryazarlığı, dijital pazarlamayı, İslami banka müşterisi olma ilgisini etkilemediğini belirtmişlerdir.

Suparno vd. (2023), dijital okuryazarlık, dijital pazarlama ve ağızdan ağıza iletişimin z kuşağının İslami bankalara olan ilgisine etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. alışmalarındaki değişkenleri, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, dijital pazarlama, marka imajı ve ağızdan ağıza iletişim ve İslami bankalara olan ilgi şeklinde sıralamışlardır. Çalışma sonucunda, finansal okuryazarlık, dijital pazarlama ve ağızdan ağıza iletişimin z kuşağının İslami bankalara olan ilgisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu gösterdiğini tespit etmişlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacı anlatılmış, araştırma problemi ve araştırma soruları belirlenmiş, araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin incelendiği önceki çalışmalar doğrultusunda araştırmanın hipotezleri kurulmuş, araştırmanın yöntemi, araştırma evreni, örnekleme, sınırları ve varsayımları açıklanmış ve araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın amacı, Ağrı ilinde faaliyet gösteren katılım bankalarıyla aktif olarak çalışan müşterilerin katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Finansal okuryazarlık finansal bilgi, tutum ve davranış düzeyleri ile ilgili farklı çalışmalar yapıldığı görülmüştür (Er vd., 2018). Bu çalışmada finansal okuryazarlığın önem kazandığı günümüzde katılım bankacılığı ile birlikte sınırlı olduğu düşünülen özgün bir çalışma ortaya koymak amaçlanmaktadır. Söz konusu çalışmanın incelenmesiyle literatüre farklı bir kaynak kazandırılacağı düşünülmektedir.

Bununla birlikte Ağrı ilinde katılım bankası ile çalışan müşterilerin finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış ile katılım bankacılığı bilgi düzeyinin demografik değişkenlerden cinsiyet ve yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen demografik verilerle değişkenler arasında ilişkileri incelenerek çalışmanın bulguları doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu çalışmanın finansal okuryazarlığın önemli hale geldiği günümüz dünyasında, katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkinin incelendiği az sayıda çalışmadan biri olması ve ulaşılan sonuçlar bakımından akademik alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.2. Araştırmanın problemi/problemleri

1. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık arasında ilişki var mıdır?

2. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile demografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?

3. Finansal okuryazarlık ile demografik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?

3.3. Araştırmanın sorusu/soruları

Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişki var mıdır?

3.4. Araştırmanın hipotezi/hipotezleri

H1: Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık (finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Katılım bankacılığı bilgi düzeyi demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H2a: Katılım bankacılığı bilgi düzeyi cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H2b: Katılım bankacılığı bilgi düzeyi yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3: Finansal okuryazarlık demografik değişkenlere göre farklılık göstermektedir.

H3a: Finansal bilgi düzeyi, cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3b: Finansal bilgi düzeyi, yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3c: Finansal tutum, cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3d: Finansal tutum, yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3e: Finansal davranış cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3f: Finansal davranış yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.

3.5. Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada amaç, Ağrı ilinde katılım bankalarıyla aktif çalışan tüketicilerin katılım bankacılığı bilgi düzeyleriyle finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu doğrultuda Ağrı ilinde katılım bankalarıyla aktif çalışan müşterilerin finansal okuryazarlık ile ilgili ifadelerine yer verilmiştir. Çalışma çerçevesinde anket tekniği kullanılmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümde demografik özelliklere yer verilmiştir. İkinci bölümde finansal okuryazarlık (finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış) ölçeği ve üçüncü bölümde ise katılım bankacılığı bilgi düzeyine ilişkin ölçek yer almıştır.

SPSS 22 programı kullanılarak elde edilen veriler analiz edilmiştir. Ağrı ili merkezinde katılım bankalarıyla aktif olarak çalışan tüketicilerin sayısı 7,842 dir. (Kuveyt Türk Katılım Bankası ve Türkiye Finans Katılım bankası ile KVKK yasası gereği banka yöneticilerinden alınan sözlü bilgiye dayanmaktadır. Erişim Tarihi: 15.01.2023).

3.6. Evren ve Örneklem/Araştırma Grubu

Araştırma evreni Ağrı il merkezinde faaliyet gösteren katılım bankalarıyla aktif olarak çalışan müşterilerden oluşmaktadır. Ağrı il merkezinde aktif olarak faaliyet gösteren 2 katılım bankası ve yaklaşık olarak 7.842 kişi bulunmaktadır. Örneklemen belirlenmesi için araştırmanın N tane birim yerine koyarak veya koymadan n tane ($n < N$) birimin seçimidir. Birimler arasında homojen olan varyanslar ve her birimin örneklem olasılığı eşit olduğu yöntem olan basit tesadüfi yöntemi kullanılarak %5 hata payı ile %95 güven aralığında oluşan 270 kişiye uygulanarak hesaplanmıştır (Kırbaş, 2023).

3.7. Veri Toplama Araçları

Çalışma amacı doğrultusunda Ağrı ili katılım bankalarıyla çalışan aktif müşterilere tesadüfi seçilecek 270 kişiye yüz yüze anket yöntemiyle yapılmıştır. Bu tezde nicel araştırma yöntemleri kullanılmış olup bu yöntem literatürde çok sık kullanılmaktadır. Hipotezler için bir anket formu oluşturulmuştur. Finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçekleri kullanılmıştır. Anket çalışması için 5’li likert ölçeği kullanılmış olup anket formu üç bölümden oluşmuştur. Çalışmada

kullanılan formlarda finansal okuryazarlık ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçekleri için demografik yapı özelliklerine (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu ve meslek) yönelik ifadeler bulunmaktadır. Likert tekniğe göre bir ölçekten alınan değer, genel olarak ölçekteki verilere verilen tepkilere göre değer toplamından oluşur (Tezbaşaran, 2008). Likert anket tekniğiyle, katılımcıların ölçülen tutum ile ilgili görüşlerini 1 ile 5 aralığında seçeneklere göre tercih yapmaları, katılımcıların kendi tercihlerine göre tutumlarının belirlenmesini amaçlanmaktadır. Katılımcılardan anketi beş dereceli likert tipi ölçek (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde cevaplar alınmıştır (Oppenheim, 2001).

3.8. Veri Analizi

Araştırmanın bu bölümünde hipotezleri test edilmesi için hangi analizler yapıldığı bilgisi verilmiştir. Elde edilen verilerin analizi SPSS programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla; ölçeklerin gerçekliklerini incelemek için açımlayıcı faktör analizi (AFA) kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılımlarının gösterilmesi için normallik analizi ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Araştırma ölçeklerine verilen yanıtların ortalama, standart sapma, yüzde ve frekans dağılımlarını incelemek için frekans analizleri yapılmıştır. Temel değişkenler arasındaki ilişkiler için korelasyon analizi uygulanmıştır. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık arasında ilişkisi için regresyon analizi yapılmıştır. Ayrıca katılım bankacılığı demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğini incelenmesi için t-testi ve ANOVA analizleri uygulanmıştır.

Faktör analizi, çok sayıdaki değişkenler arasındaki ilişkilerden yararlanarak ortak boyutları belirlenmek ve yeterli sayıda yeni değişkene ulaşmak için kullanılır (Güriş ve Astar, 2019: 415). Değişkenlerin birbirleriyle ilişkili durumların bir araya gelmesiyle, az sayıda ilişkisi olan ve kavram olarak yeni ve anlamlı değişkenler bulmayı amaçlayan çok değişkenli istatistiksel yöntem faktör analizi denir (Büyüköztürk, 2016: 133). Açımlayıcı faktör analizi, bir veri sisteminde bulunan ana yapıyı ifade eden ve bu yapıyı bir araya getiren her boyutu bağımsız bir şekilde belirlemeyi amaçlar (Uyumaz vd., 2016). Faktör analizi yapılabilmesi için elde edilen verinin faktör analizine uygun olması gerekmektedir.

Faktör uygunluğu değerlendirmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Bartlett's Küresellik testi uygulanır. Uygulanan testler sonucunda elde edilen KMO değerinin 0.50'den büyük olması ve Bartlett's istatistik testi değerinin anlamlı olması ve $p < 0,05$ olması gerekmektedir. Aksi takdirde faktör analizi uygulanamaz (Güriş ve Astar, 2019: 416)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, katılım bankalarıyla çalışan aktif müşterilerden elde edilen veriler kullanılarak yapılan analiz sonuçları sunulmuştur. Demografik veriler ve ölçek ifadeleri için uygulanan frekans analizlerinin sonuçları, ölçeklere uygulanan normallik ve güvenilirlik analizi sonuçları, değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek için uygulanan korelasyon analizine ait sonuçlar, denenmek üzere kurulan hipotezler için uygulanan regresyon analizlerine ait sonuçları ve değişkenler arasındaki ilişkileri tespit etmek için uygulanan analizler ve bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların demografik özelliklerine yönelik uygulanan frekans analizi sonuçları Tablo 4.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.1. Katılımcıların demografik özellikleri

ÖZELLİK	N	%	ÖZELLİK	N	%
Cinsiyet			Medeni Durum		
Kadın	127	47.0	Evli	143	53.0
Erkek	143	53.0	Bekar	127	47.0
Yaş			Eğitim Durumu		
18-25	119	44.1	Okuryazar	4	1.5
26-35	75	27.8	İlkokul	24	8.9
36-50	51	18.9	Orta Okul	27	10.0
51-65	19	7.0	Lise	67	24.8
65 ve üstü	6	2.2	Lisans	129	47.8
			Yüksek Lisans	19	7.0
Meslek			Aylık Gelir		
Çiftçi	19	7.0	5,500-7,500 TL	89	33.0
Memur (kamuda çalışan)	84	31.1	7,501-10,000 TL	43	15.9
Esnaf	51	18.9	10,001-15,000 TL	46	17.0
Serbest Meslek	116	43.0	15,001-25,000 TL	54	20.0
			25,000 TL ve üstü	38	14.1
Toplam	270	100	Toplam	270	100

Katılımcıların demografik özelliklerinin sunulduğu Tablo 4.1 incelendiğinde; katılımcıların çoğunluğunun erkek (N=143; %53,0), ve evli (N=143; %53,0) olduğu, 18-25 yaş aralığında (N=119; %44,1) ve lisans mezunu (N=129; %47,8) oldukları görülmektedir. Çalışmada erkek ve kadın katılımcıların sayılarının birbirine yakın olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %53'nün evli olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun lisans okuyan/mezunu ve 18-25 yaş aralığında olması, katılım bankasıyla çalışanların genellikle genç ve eğitimli kişiler olduğunu göstermektedir. En fazla katılım serbest meslek (N=116; %43,0) grubunda gerçekleşirken, en az katılım çiftçi (N=19; %7,0) grubunda olmuştur. Geliri 5.500-7,500 TL' e arasında olan (N=89; %33,0) katılımcıların sayısının yüksek olmasında gelirlerini belirtmek istememeleri ve düşük gelirli işlerde çalışanlardan oluştuğu şeklinde yorumlanabilmektedir. 25.000 TL ve daha fazla alanların sayısının az olması ise, kazançlı işlerde çalışanların olduğunu düşündürmektedir. (Çalışmada gelir gruplarının oluşturulmasında anketin gerçekleştirildiği 2022 yılı verileri kullanılarak oluşturulmuştur). Katılımcıların gelirlerinin ortalama altında olması çalışan sayısının az olduğunu göstermekte bunun sebebi ise lisans okuyan, yeni mezun veya geçici işlerde çalışan katılımcılar olduğu görülmüştür.

4.2. Finansal Bilgi

Finansal bilgi özelliklerine yönelik uygulanan frekans analizi sonuçları Tablo 4.2'den Tablo 4.9'a kadar sunulmuştur.

Tablo 4.2. Bir bankayla çalışıyor musunuz?

	N	%
Evet	267	98,9
Hayır	3	1,1
Toplam	270	100

Araştırmada “Bir bankayla çalışıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların %99'u evet cevabını vermiştir (Tablo 4.2).

Tablo 4.3. İnternet/Mobil bankacılığı kullanıyor musunuz?

	N	%
Evet	154	57,0
Hayır	116	43,0
Toplam	270	100

Katılımcılar “İnternet/mobil bankacılığı kullanıyor musunuz?” sorusuna %57 oranında evet ve %43 oranında hayır cevabını vermişlerdir (Tablo 4.3).

Tablo 4.4. Kredi kartı kullanıyor musunuz?

	N	%
Evet	169	62,6
Hayır	101	37,4
Toplam	270	100

Ankette katılımcılara “Kredi kartı kullanıyor musunuz?” sorusu sorulmuş ve %62,6’sının evet, %37,4’nün hayır cevabı verdiği belirlenmiştir. Katılımcıların %50’den fazlasının kredi kartı kullandığı tespit edilmiştir (Tablo 4.4).

Tablo 4.5. Vadeli hesabınız var mı?

	N	%
Evet	51	18,9
Hayır	219	81,1
Toplam	270	100

Tablo 4.5’de katılımcıların vadeli hesabının olup olmadığına ilişkin cevapları gösterilmiştir. Katılımcıların %18,9’unun kullandığı ve %81,1’inin kullanmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların genelde mevduatlarını vadeli olarak değerlendirmemesi, faiz hassasiyetlerinin olması veya geleneksel yatırım araçlarına (altın, döviz vb.) yatırım yapmış olabilmeleri ile açıklanabilmektedir.

Tablo 4.6. Hisse senetleri, tahvil ile ilgili bilginiz var mı?

	N	%
Evet	100	37,0
Hayır	170	63,0
Toplam	270	100

Tablo 4.6’da katılımcıların hisse senetleri ve tahvil konusunda bilgisi olup olmadığına ilişkin cevapları sunulmuştur. Cevapların dağılımlarına bakıldığında katılımcıların %37’sinin evet ve %63’ünün hayır cevabını verdikleri belirlenmiştir.

Tablo 4.7. Kredi kullandınız mı?

	N	%
Evet	127	47,0
Hayır	143	53,0
Toplam	270	100

Tablo 4.7’de katılımcıların %47’sinin kredi kullandığı, %53’nün kredi kullanmadığı görülmektedir.

Tablo 4.8.Kredi kartı kullanıyorsanız kaç adet kartınız var?

	N	%
1	86	32,0
2	43	16,0
3	32	12,0
Daha Fazla	51	19,0
Cevap verilmeyen	58	21,0
Toplam	270	100

Tablo 4.8’de katılımcıların kaç adet kredi kartı olduğuna ilişkin soruya %32’sinin bir adet, %16’sının iki adet, % 12’sinin üç adet, % 19’unun ise üçten fazla kredi kartı

kullandıkları belirlenmiştir. Buna karşılık %21'inin ise hiç kart kullanmadığı ortaya koyulmuştur.

Tablo 4.9. Kredi kullandıysanız hangi krediyi kullandınız?

	N	%
Konut	40	15,0
Araç	24	9,0
İhtiyaç	92	34,0
Cevap verilmeyen	155	42,0
Toplam	270	100

Katılımcılara yöneltilen “Kredi kullandıysanız hangi tür krediyi kullandınız?” sorusuna %15'nin konut, %9'nun araç, %34'nün ihtiyaç kredisi kullandıkları ve %42'sinin de kredi kullanmadığı sonucuna varılmıştır.

4.3. Geçerlilik Analizi

Çalışmadaki ölçekler için açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizi, çok sayıdaki değişkenler arasındaki ilişkilerden yararlanarak ortak boyutları belirlemek ve yeterli sayıda yeni değişkene ulaşmak için kullanılmaktadır (Güriş ve Astar, 2019: 415).

Değişkenlerin birbirleriyle ilişkisi olan çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda ilişkisi olan ve kavram olarak yeni ve anlamlı değişkenler ortaya koymayı amaçlayan çok değişkenli istatistiksel yöntem faktör analizi denir (Büyüköztürk, 2016: 133). Araştırmada ölçeklerin geçerlilikleri açımlayıcı faktör analizi (AFA) ile incelenmiştir. Açımlayıcı faktör analizi, bir veri sisteminde bulunan ana yapıyı ifade eden ve bu yapıyı bir araya getiren her boyutu bağımsız bir şekilde belirlemeyi amaçlamaktadır (Uyumaz vd., 2016).

Faktör analizi yapılabilmesi için elde edilen verinin faktör analizine uygun olması gerekmektedir. Faktör uygunluğunu değerlendirmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Bartlett's Küresellik testi uygulanmaktadır. Uygulanan testler sonucunda elde edilen KMO değerinin 0,50'den büyük olması ve Bartlett's istatistik testi değerinin

anlamlı olması ve $p < 0,05$ olması gerekmektedir. Aksi takdirde faktör analizi uygulanamamaktadır (Güriş ve Astar, 2019: 416).

4.3.1. Finansal Bilgi Düzeyi Geçerlilik Analizi

Finansal bilgi düzeyi özelliklerine yönelik uygulanan frekans analizi sonuçları, ölçeğin faktör analiz uygunluğunu incelemek amacıyla Kaiser Meyer Olkin (KMO) ve Bartlett's küresellik testi gerçekleştirilmiş ve analiz sonuçları Tablo 4.10'da sunulmuştur.

Tablo 4.10. Finansal bilgi düzeyi için KMO ve Bartlett's testleri

Test	Sonuç
KMO	0,903
Bartlett's Küresellik Testi	χ^2
	284,235
	df
	15
	P
	0,000

Faktör analizi yapılabilirliğini belirlemek için KMO testinde bulunan değerin 0,50'nin altında olmasının kabul edilemez olduğu belirtilmektedir. KMO değerinin 0,50 zayıf, 0,60 orta, 0,70iyi, 0,80 çok iyi, 0,90'ının ise mükemmel olduğu anlamına gelmektedir (Sharma 1996). Tablo 4.10'da görüldüğü üzere; KMO test sonucu 0,903 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla verilerin homojen olduğu ve örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Bartlett's test sonucu anlamlı olduğundan $[\chi^2 (10) = 284,235; p < 0,01]$ ölçek maddeleri arasındaki korelasyon ilişkilerinin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. Finansal bilgi düzeyi ölçeğinin geçerliliğini incelemek için ölçekte bulunan altı maddeye açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör sayılarının örneklem sayısının yeterliliğine ilişkin ise KMO-Bartlett değerine göre değerlendirilmiştir. Bu değerin 1'e yakın olması yeterli örneklem sayısının olduğunu göstermektedir (Sipahi vd., 2006). Field (2000)'a göre, KMO için alt değerin 0,50 olması gerekmektedir. KMO testi sonucunda değerin 0,50'den küçük olması ölçeğin faktör analizine uygun olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2012; Kaya, 2013).

Tablo 4.11. Finansal bilgi düzeyi ölçeği için tanımlayıcı istatistikler

NO		N	Ort.	Standart sapma
1	Enflasyon hakkında bilgim vardır.	270	3,66	1,21
2	Faizin ne olduğu hakkında bilgim vardır.	270	3,81	1,26
3	Tasarruf hakkında bilgim vardır.	270	3,75	1,29
4	Bireysel emeklilik hakkında bilgim vardır.	270	3,73	1,25
5	Yatırım hakkında bilgim vardır.	270	3,77	1,32
6	Katılım bankacılığı hakkında bilgim vardır.	270	3,67	1,42

Tablo 4.11’de finansal bilgi ölçeğini oluşturan altı madde için tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur. Ölçeğin finansal bilgi ifadelerine bakıldığında en yüksek ortalamanın 3,81 ile “Faizin ne olduğu hakkında bilgim vardır” maddesinin olduğu görülmektedir. Buna karşılık en küçük ortalama değer ise 3,66 ile “Enflasyon hakkında bilgim vardır” ifadesinin olduğu belirlenmiştir. Diğer ifadelerin ortalamaları ise, “Yatırım hakkında bilgim var” 3,77, “Tasarruf hakkında bilgim var.” 3,75, “Bireysel emeklilik hakkında bilgim var.” 3,73, ve “Katılım bankası hakkında bilgim var” ise 3,67 olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların finansal bilgi düzeyi ölçeğinde değerlendirmelerinin ortalamaları incelendiğinde bütün ifadeler için ortalamaların 3’ün üzerinde olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.11). Ortalamaların 3’ün üzerinde olması katılımcıların finansal bilgi düzeyinin ortalamanın üzerinde olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. Bu durum günümüzde bilgi teknolojilerinin yaygınlaşması ile katılımcıların enflasyon, faiz, tasarruf, yatırım, tasarruf ve bireysel emeklilik gibi konularda yeterli bilgiye rahatlıkla ulaşmaları ile açıklanabilmektedir. Buna bağlı olarak da katılım bankacılığı ile ilgili ise yeterli bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4.12. Finansal bilgi çeşitlerine verilen cevap dağılımları

Finansal Bilgi	Doğru	Yanlış	Doğru cevap
Faiz hesaplama	106	164	39,3
Kar Getirisi	90	180	33,3
Basit Faiz	83	187	30,7
Bileşik Faiz	78	192	28,9

Çalışmada katılımcılara, finansal bilgi soruları için bazı hesaplamalara dayalı sorular sorulmuştur. Bu soruların içeriği Tablo 4.12’de görüldüğü üzere finansal bilgi, faiz hesaplama, kar getirisi, basit ve bileşik faiz hesaplamalarından oluşmaktadır. Bu kapsamda katılımcılara sorulan sorular sırayla şu şekildedir:

Katılımcıların “Katılım Bankasında 100,000 TL araç finansmanı aldınız ve taksitle 110,000 TL olarak geri ödeme yaptınız. Anapara dışında ödenen farkın durumu nedir?” sorusuna doğru cevap veren oranının %39,3 olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.12).

Katılımcıların “100.000TL ile ortaklı iş yapan iki kişinin ortaklık payları %30 ve %70 şeklinde anlaşma yapılıyor. Bu ortaklıktan 10,000 TL kar elde ediliyor. %70 ortaklığı olan kişinin karı ne kadar olur?” sorusuna %33,3’ünün doğru cevap verdiği görülmüştür (Tablo 4.12).

Katılımcıların basit faiz hesaplama bilgini ölçmek üzere “Vadeli mevduat hesabınızda 100,000 TL olduğunu ve yıllık faiz oranının %20 olduğunu kabul edelim. Parayı hesabınızda tuttuğunuz takdirde, 1 Yıl sonunda ne kadar paranız olacağını düşünüyorsunuz?” sorusuna %30,7 oranında doğru cevap verildiği görülmüştür (Tablo 4.12).

Tablo 4.12’de katılımcıların son olarak bileşik faiz hesabı bilgisine yönelik soruya ilişkin verdikleri cevap oranı verilmiştir. Katılımcılara bileşik faiz hesabına yönelik olarak “Vadeli mevduat hesabınızda 10,000 TL olduğunu, paranızı yıllık %20 faizi le bankada tuttuğunuzu ve hesabınızdan hiç para ya da faiz ödemesi çekmediğinizi farz ediniz. 2 yıl

sonunda hesabınızda toplam kaç liranız olacağını düşünüyorsunuz?” sorusuna %28,9 oranında doğru doğru cevap verdikleri belirlenmiştir (Tablo 4.12).

Tablo 4.13’de katılımcıların finansal bilgi ölçeği verileri ile açımlayıcı faktör analizi sonuçları gösterilmiştir. Tablo 4.13’e göre, finansal bilgi ölçeğinde altı maddenin tek faktör altında toplandığı görülmektedir. Tek faktör altına yüklenen ölçek maddelerinin tümünün faktör yüklerinin 0,500’den büyük olduğu ve tek faktörlü yapıda açıklanan toplam varyansın %90,42 olduğu hesaplanmıştır. Bu, ölçekteki ifadelerin açıklama düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Karagöz (2016: 880), bu konuda “tek faktörde açıklanan ölçeklerde toplam varyansın %30 ve üzerinde olması gerektiğini ifade etmiştir.

Tablo 4.13. Finansal bilgi düzeyi ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi

Boyut/ Maddeler	Faktör Yükü	Açıklanan Toplam Varyans %
Finansal Bilgi Faktör Analizi		90,42
1 Enflasyon hakkında bilgim vardır.	0,953	
2 Faizin ne olduğu hakkında bilgim vardır.	0,903	
3 Tasarruf hakkında bilgim vardır.	0,939	
4 Bireysel emeklilik hakkında bilgim vardır.	0,966	
5 Yatırım hakkında bilgim vardır.	0,958	
6 Katılım bankacılığı hakkında bilgim vardır.	0,986	

Bu nedenle finansal bilgi ölçeğinde Özdemir S. vd. 2021). açıklanan toplam varyansının yüksek düzeyde olduğu ifade edilebilmektedir. Bu sonuca göre finansal bilgi ölçeğinin geçerli bir ölçüm aracı olduğu değerlendirilebilmektedir. Ölçek önermesine bakıldığında faktör yüklerinin 0,903 ile 0,986 arasında olduğu tespit edilmiştir. Faktör yükü en yüksek olan ifade “Katılım bankası hakkında bilgim vardır” ve en düşük faktör

yüküne sahip olan ifade ise “Faizin ne olduğu hakkında bilgim vardır” olarak belirlenmiştir.

4.3.2. Finansal Tutum Geçerlilik Analizi

Finansal tutum düzeyi özelliklerine yönelik uygulanan frekans analizi sonuçları, ölçeğin faktör analiz uygunluğunu incelemek amacıyla Kaiser Meyer Olkin (KMO) ve Bartlett’s Küresellik testi gerçekleştirilmiş ve analiz sonuçları Tablo 4.14’te sunulmuştur.

Tablo 4.14. Finansal tutum düzeyi için KMO ve Bartlett’s testleri

Test		Sonuç
KMO		0,963
Bartlett’s Küresellik Testi	χ^2	106,612
	df	66
	P	0,000

Tablo 4.14’de görüldüğü üzere; KMO test sonucu 0,963 olarak hesaplanmıştır ve verilerin homojen olduğu ve örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Bartlett’s test sonucunun anlamlı [χ^2 (10)=106,612; $p<0,01$] ve ölçek maddeleri arasındaki korelasyon ilişkilerinin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. Finansal tutum ölçeğinin geçerliliğini incelemek üzere ölçekte bulunan on iki maddeye açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktörün öz değeri ve varyans açıklama değeri kavramları saptanmıştır (Çokluk vd., 2012; Kaya, 2013). Tablo 4.15’te sunulmuştur.

Tablo 4.15. Finansal tutum ölçeğinin tanımlayıcı istatistikler

	N	Ort.	Standart sapma
Aylık giderleri kontrol etmek önemlidir.	270	4,03	1,25
Geleceğe ilişkin finansal hedefler belirlemek önemlidir.	270	4,01	1,23
Satın alınan ürünlerin fatura, fiş, garanti belgelerini saklamak gerekir	270	3,77	1,18
Satın almalarda finansal durum dikkate alınmalıdır.	270	4,02	1,23
Aylık sürekli olarak tasarruf yapmak önemlidir.	270	3,95	1,23
Bugünün parasını yönetmek geleceği etkiler	270	4,01	1,21
Aylık harcama planı yapmak ve ona uymak önemlidir.	270	3,98	1,24
Kredi kartı borcunu tamamını ödeyebilmek önemlidir.	270	4,03	1,24
Taksitli ürün alımlarında taksit seçeneklerini araştırmak önemlidir.	270	4,04	1,24
Beklenmedik durumlara karşı insanların maddi birikimler yapması gerektiğini düşünüyorum	270	4,04	1,23
Finansal konularda eğitim almak gerekir.	270	4,00	1,22
Düzenli olarak tasarruf yapılmalıdır	270	4,01	1,22

Çalışmada finansal tutum ölçeği ifadelerine yönelik tanımlayıcı istatistikler Tablo 4.15'te sunulmuştur. Ölçekler 1,00-1,80 çok olumsuz, 1,81-2,60 olumsuz, 2,61-3,40 orta, 3,41-4,20 olumlu ve 4,21-5,00 olumlu olarak değerlendirilmiştir (Çınar, 2010). Finansal tutum ölçeği ifadelerinin ortalama değerleri sıralandığında, “Taksitli ürün alımlarında taksit seçeneklerini araştırmak önemlidir.” 4,04, “Beklenmedik durumlara karşı insanların maddi birikimler yapması gerektiğini düşünüyorum.” 4,04, “Kredi kartı borcunun

tamamını ödeyebilmek önemlidir.” 4,03, “Aylık giderleri kontrol etmek önemlidir.” 4,03, “Satın almalarda finansal durum dikkate alınmalıdır.” 4,02, “Düzenli olarak tasarruf yapılmalıdır.” 4,01, “Geleceğe ilişkin finansal hedefler belirlemek önemlidir.” 4,01, “Bugünün parasını yönetmek geleceği etkiler.”, 4,01, “Finansal konularda eğitim almak gerekir.” 4,00, “Aylık sürekli olarak tasarruf yapmak önemlidir.” 3,95 “Satın alınan ürünlerin fatura, fiş, garanti belgelerini saklamak gerekir.” 3,77, “Aylık harcama planı yapmak ve ona uymak önemlidir.” 3,98 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.16. Finansal tutum ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi

Boyut/ Maddeler	Faktör Yüğü	Açıklanan Toplam Varyans %
Finansal Tutum Faktör Analizi		95,33
Aylık giderleri kontrol etmek önemlidir.	0,987	
Geleceğe ilişkin finansal hedefler belirlemek önemlidir.	0,987	
Satın alınan ürünlerin fatura, fiş, garanti belgelerini saklamak gerekir.	0,878	
Satın almalarda finansal durum dikkate alınmalıdır.	0,992	
Aylık sürekli olarak tasarruf yapmak önemlidir.	0,966	
Bugünün parasını yönetmek geleceği etkiler		
Aylık harcama planı yapmak ve ona uymak önemlidir.	0,990	
Kredi kartı borcunu tamamını ödeyebilmek önemlidir.	0,996	
Taksitli ürün alımlarında taksit seçeneklerini araştırmak önemlidir.	0,987	
Beklenmedik durumlara karşı insanların maddi birikimler yapması gerektiğini düşünüyorum.	0,994	
Finansal sonularda eğitim almak gerekir.	0,991	
Düzenli olarak tasarruf yapılmalıdır.	0,981	

Tablo 4.16’de, finansal tutum ölçeğinin on iki maddesinin tek faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Tek faktör altına yüklenen ölçek maddelerinin tümünün faktör

yüklerinin 0,500'den büyük olduğu ve tek faktörlü yapıda açıklanan toplam varyansın %95,33 ile açıklama düzeyinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Tek faktörde açıklanan ölçeklerde toplam varyansın %30 ve üzerinde olmasının yeterli olarak görülmesi (Karagöz, 2016: 880) nedeniyle finansal tutum ölçeğinin açıklanan toplam varyans oranının yüksek olduğu söylenebilmektedir. Bu durumda finansal tutum ölçeğinin geçerli bir ölçüm aracı olduğunu değerlendirilmektedir. Ölçek ifadelerine bakıldığında faktör yüklerinin 0,878 ile 0,996 arasında olduğu tespit edilmiştir. Faktör yükü en yüksek olan ifadenin “Kredi kartı borcunu tamamını ödeyebilmek önemlidir” (0,996) ve en düşük faktör yüküne sahip olan ifadenin ise “Satın alınan ürünlerin fatura, fiş, garanti belgelerinin saklanması gerekir” (0,878) olduğu belirlenmiştir.

4.3.3. Finansal Davranış Geçerlilik Analizi

Finansal davranış ölçeği faktör analizi uygunluğunu incelemek amacıyla Kaiser Meyer Olkin (KMO) ve Bartlett's Küresellik testi gerçekleştirilmiş ve analiz sonuçları Tablo 4.17'de sunulmuştur

Tablo 4.17. Finansal davranış için KMO ve Bartlett's testleri

Test		Sonuç
KMO		0,940
Bartlett's Küresellik Testi	χ^2	114,773
	df	153
	P	0,000

Finansal davranış faktör analizinin yapılabilirliği için KMO testinde bulunan değerin Sharma (1996) tarafından belirtilen oranlara göre 0,90 ve üzeri mükemmel olarak değerlendirilmektedir. Tablo 4.17'de görüldüğü üzere; KMO test sonucu 0,940 olarak hesaplanmıştır. Bu durumda verilerin homojen olduğu ve örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Bartlett's test sonucunun anlamlı olduğu [$\chi^2 (10) = 114,773$; $p < 0,01$] görüldüğünden ölçek maddeleri arasındaki korelasyon ilişkilerinin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. Finansal davranış ölçeğinin

geçerliliğini incelemek için ölçekte bulunan on dokuz maddeye açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör sayılarının örneklem sayısının yeterliliğine ilişkin ise KMO-Bartlett değerine göre değerlendirilmiştir. Bu değer 1'e yakın olması yeterli örneklem sayısının olduğunu göstermektedir (Sipahi vd., 2006). Field (2000)'a göre, KMO için alt değerin 0,50 olması gerekmektedir. KMO testi sonucunda değerin 0,50'den küçük olması ölçeğin faktör analizine uygun olmadığını göstermektedir (Çokluk vd., 2012; Kaya, 2013). Faktörün öz değeri ve varyans açıklama değeri Tablo 4.17'de sunulmuştur.

Tablo 4.18. Finansal davranış ölçeğinin tanımlayıcı istatistikler

	N	Ort.	Standart sapma
Geleceğe yönelik hedeflere ulaşmak için düzenli yatırım yapmak önemlidir.	270	3,96	1,20
Kredi kartı gecikme cezası ödememek için düzenli ödeme yaparım.	270	4,01	1,21
Paramı dikkatli bir şekilde yönetmek için çaba harcarım.	270	4,03	1,21
İhtiyaçlarım için yaptığım harcamaları kontrollü yaparım.	270	3,95	1,21
Uzun dönemli finansal hedeflerim harcamalarımı etkiler.	270	3,94	1,16
Günlük, haftalık ve aylık harcama planı yaparım.	270	3,88	1,21
Aylık giderlerimin bazen aylık gelirimden fazla olduğu görülmüştür.	270	3,82	1,17
Kredi kullanırken ödeyeceğim kadar taksit tutarı belirlerim.	270	4,07	1,08
Aylık düzenli olarak tasarruf yaparım.	270	4,00	1,07
Konut, araç vb. varlıklar için tasarruf yaparım.	270	3,98	1,09
Yüksek tutarlı bir harcama yapmadan önce finansal durumumu gözden geçiririm.	270	4,10	1,13
Bir varlık satın alırken tasarruf yapmayı, harcama yapmaya tercih ederim.	270	3,99	1,13
Gelecekteki bir ihtiyaç için her ay aldığım paranın bir kısmını ayırırım.	270	3,99	1,14
Uzun dönem finansal hedeflerimi gerçekleştirmek için çaba gösteriyorum	270	4,13	1,08
Finans konularda bilgi almaktan ve uygulamaktan keyif alıyorum.	270		
Fatura ödemelerimi zamanında yatırırım.	270	4,08	1,13
Aylık ödemelerimi ve harcamalarımı kontrollü bir şekilde yapabilirim.	270	4,10	1,13
Kredili mal satın almak, gelecekte satın alma gücünü azaltacaktır.	270	3,92	1,08
Gelecekteki bir ihtiyaç için her ay aldığım paranın bir kısmını ayırırım.	270	3,99	1,14

Tablo 4.18’de finansal davranış ölçeğine ait tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur. Ölçekler 1,00-1,80 çok olumsuz, 1,81-2,60 olumsuz, 2,61-3,40 orta, 3,41-4,20 olumlu ve 4,21-5,00 olumlu olarak değerlendirilmiştir (Çınar, 2010). Finansal davranış ölçeğinde ifadelerle ait en yüksek ortalama değerin “Uzun dönem finansal hedeflerimi gerçekleştirmek için çaba gösteriyorum.” ifadesine (4,13), en düşük ortalama değere sahip ifadenin ise “Aylık giderlerimin bazen aylık gelirimden fazla olduğu görülmüştür” (3,82) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.19. Finansal davranış ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi

Boyut/ Maddeler	Faktör Yükü	Açıklanan Toplam Varyans %
Finansal Davranış Faktör Analizi		87,05
Geleceğe yönelik hedeflere ulaşmak için düzenli yatırım yapmak önemlidir.	0,951	
Kredi kartı gecikme cezası ödememek için düzenli ödeme yaparım.	0,959	
Paramı dikkatli bir şekilde yönetmek için çaba harcarım.	0,960	
İhtiyaçlarım için yaptığım harcamaları kontrollü yaparım.	0,953	
Uzun dönemli finansal hedeflerim harcamalarımı etkiler.	0,937	
Günlük, haftalık ve aylık harcama planı yaparım.	0,920	
Aylık giderlerim bazen aylık gelirimden fazla olduğu görülmüştür.	0,919	
Kredi kullanırken ödeyeceğim kadar taksit tutarı belirlerim.	0,927	
Aylık Düzenli Olarak Tasarruf Yaparım	0,880	
Konut, araç vb. varlıklar için tasarruf yaparım	0,900	
Yüksek tutarlı bir harcama yapmadan önce finansal durumumu gözden geçiririm.	0,949	
Bir varlık satın alırken tasarruf yapmayı, harcama yapmaya tercih ederim	0,933	
Gelecekteki bir ihtiyaç için her ay aldığım paranın bir kısmını ayırırım.	0,909	
Uzun dönem finansal hedeflerimi gerçekleştirmek için çaba gösteriyorum	0,934	
Finans konularda bilgi almaktan ve uygulamaktan keyif alıyorum.	0,946	
Fatura ödemelerimi zamanında yatırırım.		
Aylık ödemelerimi ve harcamalarımı kontrollü bir şekilde yapabilirim.	0,966	
Kredili mal satın almak, gelecekte satın alma gücünü azaltacaktır.	0,947	
Gelecekteki bir ihtiyaç için her ay aldığım paranın bir kısmını ayırırım.	0,898	

Finansal davranış ölçeğinin on dokuz maddesinin tek faktör altında toplandığı belirlenmiştir. Tek faktöre yüklenen ölçeklerin tümü faktör yüklerinin 0,500'den büyük olması ve tek faktörlü ölçeklerde açıklanan toplam varyansların %87,05 olması, ölçekteki ifadeleri açıklama düzeylerinin yeterli ve yüksek olduğunu göstermektedir. Tek faktörde

ölçek toplam varyansı %30 ve üzerinde olduğundan yeterli olarak değerlendirilmektedir (Karagöz, 2016: 880). Bu sonuçlara göre finansal davranış ölçeğinin geçerli bir ölçüm aracı olduğu ifade edilebilmektedir. Ölçek ifadelerine bakıldığında faktör yüklerinin 0,880 ile 0,966 arasında olduğu tespit edilmiştir. Faktör yükü en yüksek olan önermenin “Aylık ödemelerimi ve harcamalarımı kontrollü bir şekilde yapabilirim” ifadesi ve en düşük faktör yüküne sahip olan ifadenin ise “Aylık düzenli olarak tasarruf yapabilirim” olduğu belirlenmiştir.

4.3.4. Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi Geçerlilik Analizi

Katılım bankacılığı bilgi düzeyi özelliklerine yönelik uygulanan frekans analizi sonuçları sunulmuş olup, ölçeğin faktör analiz uygunluğunu incelemek amacıyla Kaiser Meyer Olkin (KMO) ve Bartlett’s Küresellik testi gerçekleştirilmiştir. Tablo 4.20’de sunulmuştur

Tablo 4.20. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi için KMO ve Bartlett’s testleri

Test		Sonuç
KMO		0,963
Bartlett’s Küresellik Testi	χ^2	357,717
	df	78
	P	0,000

Tablo 4.20’de görüldüğü üzere; KMO test sonucu 0,963 olarak hesaplanmıştır ve verilerin homojen olduğu ve örneklem büyüklüğünün faktör analizi için yeterli olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Bartlett’s test sonucunun anlamlı olduğu [$\chi^2 (10) = 357,717$; $p < 0,01$] ve ölçek maddeleri arasındaki korelasyon ilişkilerinin faktör analizine uygun olduğu belirlenmiştir. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeği geçerliliğini incelemek üzere ölçekte bulunan on üç maddeye açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinin örneklem sayısı yeterliliği KMO-Bartlett değerine göre değerlendirilmiştir. Bu değerin 1’e yakın olması yeterli örneklem sayısının olduğunu göstermektedir (Sipahi vd., 2006).

Tablo 4.21. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeği için tanımlayıcı istatistikler

	N	Ort.	Standart sapma
Katılım bankaları faizsiz bir sistemdir.	270	3,63	1,38
Katılım bankalarında belirsizliğe ve aldatmaya izin verilmez.	270	3,96	1,23
Katılım bankaları kar/zarar paylaşım esasına (mudaraba) göre ortaklık olarak çalışır.	270	3,64	1,23
Katılım bankalarında ticari işlemleri finansmanı (murabaha) yapabilir.	270	3,82	1,26
Katılım bankası, mülkiyetine sahip olunmayan ürün ve hizmetin satılmasına izin verir.	270	3,43	1,35
Katılım bankaları yardım amaçlı borç (karz-ihasen) verebilir.	270	3,58	1,45
Karz-ihasende, borçlu sadece başlangıçtaki borç tutarını öder.	270	3,54	1,36
Katılım bankalarının zarar etmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum.	270	3,64	1,36
Katılım bankaları, katılım hesaplarına para yatıran müşterilerine kar garantisi vermektedir.	270	3,26	1,41
Katılım bankalarının, katılım hesaplarında dağıttıkları paralara faiz denir.	270	3,97	1,48
Katılım bankacılığı kar/zarar paylaşım esasına (müşareke) göre borç verir.	270	3,43	1,27
İstisna, üretilmesi talep edilen ancak nitelikleri belli olmayan eserlerin satışı üzerine kurulan bir akittir.	270	3,56	1,22
Para peşin mal veresiye satım akdine selem denmektedir.	270	3,74	1,20

Tablo 4.21’de katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeğine ilişkin tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur. Ölçekler 1,00-1,80 çok olumsuz, 1,81-2,60 olumsuz, 2,61-3,40 orta, 3,41-4,20 olumlu ve 4,21-5,00 olumlu olarak değerlendirilmiştir (Çınar, 2010). Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeği ifadelerinin ortalama değerleri incelendiğinde en yüksek ortalamanın “Katılım bankalarının, katılım hesaplarında dağıttıkları paralara faiz denir.” (3,97) olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık iki ifadenin ise aynı ortalama en düşük değere sahip oldukları belirlenmiştir. Bu ifadelerin “Katılım bankası, mülkiyetine sahip olunmayan ürün ve hizmeti satılmasına izin verir.” ve “Katılım bankacılığı kar/zarar paylaşım esasına (müşareke) göre borç verir.” oldukları görülmüştür. Mudaraba,

murabaha, karz-ı hasen, müşareke ve selem gibi finansman ifadelerinin ortalamaları ise sırasıyla; 3,64, 3,82, 3,54, 3,43 ve 3,74 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 4.22. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeğinin açımlayıcı faktör analizi

Boyut/ Maddeler	Faktör Yüğü	Açıklanan Toplam Varyans %
Katılım Bankacılığı Faktör Analizi		68,95
Katılım bankaları faizsiz bir sistemdir.	0,895	
Katılım bankalarında belirsizliğe ve aldatmaya izin verilmez.	0,759	
Katılım bankaları kar/zarar paylaşım esasına (mudaraba) göre ortaklık olarak çalışır	0,657	
Katılım bankalarında ticari işlemleri finansmanı (murabaha) yapılabilir.	0,792	
Katılım bankası, mülkiyetine sahip olunmayan ürün ve hizmeti satılmasına izin verir.	0,906	
Katılım bankaları yardım amaçlı borç (karz-ı hasen) verebilir.	0,971	
Karz-ıhasende, borçlu sadece başlangıçtaki borç tutarını öder	0,925	
Katılım bankalarının zarar etmesinin mümkün olmadığını düşünüyorum	0,810	
Katılım bankaları, katılım hesaplarına para yatıran müşterilerine kar garantisi vermektedir.	0,890	
Katılım bankalarının, katılım hesaplarında dağıttıkları paralara faiz denir.	0,635	
Katılım bankacılığı kar/zarar paylaşım esasına (müşareke) göre borç verir.	0,865	
İstisna, üretilmesi talep edilen ancak nitelikleri belli olmayan eserlerin satışı üzerine kurulan bir akittir.	0,863	
Para peşin mal veresiye satım akdine selem denmektedir.	0,751	

Tablo 4.22'ye göre, katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeğinin gerçeğe uygun olarak tek faktörden ve on üç maddeden oluştuğu belirlenmiştir (Erdoğan ve Çakır, 2020). Tek faktöre yüklenen ölçeklerin tümünün faktör yüklerinin 0,500'den büyük olduğu ve tek faktörlü yapıda açıklanan toplam varyansın %68,95 olduğu, ölçekteki ifadelerin açıklama düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu konuda Karagöz (2016: 880),

“tek faktörde açıklanan ölçeklerde toplam varyans %30 ve üzerinde olmasının yeterli olduğunu” belirtmektedir. Bu nedenle katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeğinin açıklanan toplam varyansının yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Bu sonuçlara göre katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeğinin geçerli bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir. Ölçek önermesine bakıldığında faktör yüklerinin 0,635 ile 0,971 arasında olduğu tespit edildi. Faktör yükü en yüksek olan önermenin “Katılım bankaları yardım amaçlı borç (karz-ı hasen) verebilir” önermesi ve en düşük faktör yüküne sahip olan önermenin ise “Katılım bankalarının, katılım hesaplarında dağıttıkları paralara faiz denir” önermesi olduğu belirlenmiştir.

4.3.5. Araştırmada yararlanılan ölçeklerin tanımlayıcı istatistik bilgileri

Tablo 4.23. Ölçekler için tanımlayıcı istatistikler

Ölçek/ Boyut	Ortalama	Standart Sapma
Finansal bilgi düzeyi	3,73	1,21
Finansal tutum düzeyi	3,99	1,20
Finansal davranış düzeyi	4,00	1,07
Katılım bankacılığı düzeyi	3,55	1,09

Ölçeğin durumu puan aralıkları $(n-1) / n$ formülüyle $(5-1) / 5 = 0,80$ olarak belirlenmiştir. Buna göre; 1,00-1,80 arası “çok olumsuz”, 1,81-2,60 arası “olumsuz”, 2,61-3,40 arası “orta”, 3,41-4,20 arası “olumlu” ve 4,21-5,00 arası “çok olumlu” olarak sınıflandırılmıştır (Çınar, 2010: 271-272). Bu sınıflandırmaya göre katılımcıların finansal bilgi düzeyi ($\bar{x}=3,73$; $ss=1,21$) seviyesinin “olumlu” seviyede; finansal tutum düzeyi ($\bar{x}=3,99$; $ss=1,20$) ve finansal davranış ($\bar{x}=4,00$; $ss=1,07$) seviyelerinin ise “olumlu” düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca katılım bankacılığı ölçeğinin ($\bar{x}=3,55$; $ss=1,09$), seviyesinin de “olumlu” düzeyde olduğu belirlenmiştir. Tablo 4.23’te sunulmuştur.

4.4. Güvenirlik Analizi

Çalışmada yer alan ölçek ifadelerinin güvenilirliğine ilişkin olarak, katılımcılar tarafından benzer şekilde anlaşılıp anlaşılmadığını anlamak için güvenirlilik analizi yapılmış ve analiz sonuçları raporlanmıştır. Güvenirlilik analizi, katılımcıların ifadelere ilişkin verdikleri cevaplar arasında tutarlılık olup olmaması olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada kullanılan ölçeklerinin finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ölçeklerinin güvenilirliklerinin incelenmesi için Cronbach's Alpha (α) katsayıları hesaplanmış ve bulgular Tablo 4.24'te sunulmuştur. Çalışmada, ölçeklerin Cronbach Alfa (α) güvenirlilik katsayıları incelendiğinde bütün faktörlerin yüksek güvenirliliğe sahip olduğu görülmektedir. Güvenirlilik analizi incelendiğinde faktörlerin yüksek oranda güvenirliliğe sahip olduğu görülmektedir (Çelik, 2013).

Tablo 4.24. Güvenirlilik analizi sonuçları

Ölçek/Boyut	Orijinal Ölçekteki Madde Sayısı	Çıkarılan Madde	Kalan Madde	Cronbach's Alfa
Finansal bilgi düzeyi	6	-	6	0,979
Finansal tutum düzeyi	12	-	12	0,995
Finansal davranış düzeyi	19	1	18	0,991
Katılım bankacılığı bilgi düzeyi	13	-	13	0,961

Bir ölçeğin güvenilir olduğunun net bir şekilde ifade edilebilmesi için güvenilirlik katsayısının 0,700'den daha yüksek olması gerektiği belirtilmektedir. Bu durumda ölçeğin yüksek güvenilirlik düzeyinde olduğu kabul edilmektedir (Kılıç, 2016). Bu çalışmada faktör analizi uygulandıktan sonra, finansal bilgi ($\alpha=0,9979$), finansal tutum ($\alpha=0,995$) ve finansal davranış ($\alpha=0,991$) için güvenilirlik katsayıları hesaplanmış ve boyutların yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılım bankacılığı bilgi düzeyi ($\alpha=0,961$), ölçeğin de yüksek seviyede güvenilir olduğu belirlenmiştir (Tablo 4.24).

Kullanılan tüm ölçeklerin Cronbach's α güvenilirlik değerleri genel kabul görmüş değerin (0,700) üzerinde çıktığı görüldüğü için, verilerin tutarlılığının sağlandığı ifade edilebilmektedir (Kılıç, 2016).

4.5. Normallik Analizi

Çalışmada toplanan verilerin normal dağılım gösterdiklerini belirtmek için çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır. Yapılan normallik analizi sonuçları Tablo 4.25'te gösterilmiştir.

Tablo 4.25. Normallik analizi sonuçları

Ölçek/ Boyut	Çarpıklık	Basıklık
Finansal bilgi düzeyi	-0,947	0,148
Finansal tutum düzeyi	-1,146	0,148
Finansal davranış düzeyi	-1,316	0,148
Katılım bankacılığı düzeyi	-0,526	0,148

Literatürde, veriler için normal değerleri gösteren çarpıklık ve basıklık değerlerinin sınırları konusunda kabul edilen bir standart bulunmamaktadır. Verilerin normal dağılım gösterdiği kabul edilebilmesi için çarpıklık ve basıklık değer aralıklarının -2 ile +2 arasında olması gerekmektedir (Elliott, 2007) Bu kapsamda Tablo 4.25'de yer alan çarpıklık ve basıklık değerlerine göre, verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

4.6. Korelasyon Analizi

Finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ilişkilerini incelemek için her bir değişken için Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Araştırma modelinde ifade edilen değişkenlerin, bağımlı veya bağımsız değişken olup olmadığı dikkate alınmadan yapılan korelasyon analiz sonuçları Tablo 4.26'da sunulmuştur.

Tablo 4.26. Korelasyon analiz sonuçları

Değişken	Finansal bilgi	Finansal tutum	Finansal davranış	Katılım bankacılığı bilgi
Finansal bilgi	1	0,860	0,844	0,718
Finansal tutum	0,860	1	0,972	0,552
Finansal davranış	0,844	0,972	1	0,547
Katılım bankacılığı bilgi	0,718	0,552	0,547	1

Doğrusal ilişkileri açığa çıkarmaya yarayan Pearson korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değişen bir değer alır ve bu değer -1'e yaklaştıkça iki değişken arasındaki ilişkinin kuvveti ters yönlü artar, +1'e yaklaştıkça aynı yönlü artar. Korelasyon katsayısının pozitif bir değer alması değişkenler arasında doğru orantılı bir ilişki olduğunu gösterirken, negatif korelasyon katsayısı ise ilişkinin ters orantılı olduğunu gösterir. Katsayının sıfır olması değişkenler arasında ilişkinin olmadığı ve ± 1 'e doğru yaklaştıkça ilişkinin arttığı kabul edilir. Literatürde Pearson korelasyon katsayısı 0-0,2 arasında olduğunda “zayıf”, 0,2-0,4 arasında olduğunda “düşük”, 0,4-0,6 arasında olduğunda “orta”, 0,6-0,8 arasında olduğunda “güçlü” ve 0,8-1,0 arasında olduğunda “yüksek” korelasyon seviyesi olduğu şeklinde yorumlanır (Gürbüz ve Şahin, 2014: 271). Ancak hesaplanan katsayının istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını ifade etmek için, hesaplanan P anlamlılık katsayıları dikkate alınmıştır.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre; finansal bilgi ile finansal tutum arasında güçlü seviyede %86,0 ($r = 0,860$; $p < 0,01$) pozitif yönlü, finansal davranış ile katılım bankacılığı bilgi düzeyi arasında ise orta seviyede %54,7 ($r = -0,547$; $p < 0,01$) ve orta yönlü ilişkiler belirlenmiştir.

Finansal bilgi ile finansal davranış arasında ise yüksek seviyede seviye de %84,4 ($r = -0,844$; $p < 0,01$) ve pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Finansal bilgi ile katılım

bankacılığı bilgi arasında güçlü seviyede %71,8 ($r = 0,718$; $p < 0,01$), finansal tutum arasında güçlü seviyede %86,0 ($r = 0,860$; $p < 0,01$) ve finansal davranış arasında ise yüksek seviyede %84,4 ($r = 0,844$; $p < 0,01$) pozitif yönlü ilişkinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Finansal tutum ile finansal davranış arasında yüksek seviyede %87,2 ($r = 0,972$; $p < 0,01$) ve katılım bankacılığı bilgi arasında orta seviyede %52,2 ($r = 0,552$; $p < 0,01$) pozitif yönlü ilişkinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Tablo 27’de sunulmuştur.

4.7. Regresyon Analizi

Araştırmanın amacı, katılım bankacılığıyla aktif olarak çalışan müşterilerin finansal okuryazarlık bileşenleri; finansal bilgi düzeyi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi arasındaki ilişkiyi incelenmektedir. Bu bağlamda finansal bilgi düzeyi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi üzerindeki etkilerini test etmek için geliştirilen hipotezler, çalışmanın araştırma modeli ve hipotezleri başlığında sunulmuştur. Kurulan hipotezlerin test edilmesi için hipotezlerin içerdiği değişkenlere ait veriler kullanılarak regresyon analizleri yapılmış ve analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir.

4.7.1. Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi İle Finansal Bilgi Arasındaki İlişkinin Regresyon Analizi

H1: Finansal okuryazarlık ile katılım bankacılığı bilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Hipotezi test etmek üzere finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış ile katılım bankacılığı bilgi düzeyi arasındaki ilişkileri ortaya koymak için doğrusal regresyon analizi yapılmıştır.

Tablo 4.27. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi arasındaki ilişkinin regresyon analizi

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Standart Hata
1	0,718	0,515	0,513	0,765

Kurulan doğrusal regresyon modelinde katılım bankacılığı, finansal bilgi düzeyi arasındaki ilişki yer almıştır. Korelasyon katsayısı 0,718 olarak hesaplanmış determinasyon katsayısı (R^2) 0,515 bulunmuştur. Analiz sonucunda finansal bilginin, katılım bankacılığı bilgi düzeyinin %51,5'ini açıkladığı belirlenmiştir. Düzeltilmiş R^2 ise 0,513 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca tahmin edilen doğrusal regresyon standart hatası 0,765 olarak tespit edilmiştir (Tablo 27).

Tablo 4.28. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi arasındaki ilişkinin ANOVA testi

	Karelerin Toplamı	sd	Ortalamaların Karesi	F	P
Regresyon	167,037	1	167,037	284,775	0,000
Hata	157,198	268	0,587		
Toplam	324,235	269			

Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi arasındaki regresyon modelinin regresyon analizi ile incelenmiş ve modelin anlamlı olduğu istatistiksel olarak bulunmuştur ($F=284,775$; $p<0,01$). Tablo 28'de ANOVA testi sonucunda, katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi arasındaki ilişkinin doğrusal regresyon modeli ile incelenebileceği ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla kurulan **H1 hipotezinde finansal okuryazarlık değişkenlerinden finansal bilgi için doğrulanmıştır.**

Tablo 4.29. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi arasındaki ilişkide regresyon modelinin katsayıları

Model	Katsayılar	Standart Hata	Standartlaştırılmış Katsayılar	t	P
	B		Beta		
Regresyon sabiti	1,141	0,151		7,568	0,000
Finansal bilgi	0,648	0,038	0,718	16,875	0,000

Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal bilgi ilişkisini ölçen regresyon modelinin doğrusal regresyon model için tahmin edilen katsayıları Tablo 4.29’da sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, kurulan modeldeki sabitin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı ($t=7,568$; $P=0,000$) bulunurken, katılım bankacılığı değişkeninin katsayısı da istatistiksel olarak anlamlı ($t=16,875$; $P=0,000$) bulunmuştur. Tablo 4.29’da doğrusal regresyon modelinin katsayıları için hesaplanan P değeri 0,05’den küçük olduğundan, kurulan model katsayıları için pozitif yönlü ilişkinin anlamlı olduğu söylenebilir (Kalaycı, 2010, Güriş ve Astar, 2019). Bu bağlamda, katılım bankacılığı bağımlı değişken finansal bilgi bağımsız değişken olmak üzere oluşturulan doğrusal regresyon model aşağıda sunulduğu gibi yazılır:

$$\text{Katılım Bankacılığı} = 1,141 + 0,648 * \text{finansal bilgi} + \varepsilon$$

Bu eşitliğe göre finansal bilgidaki 1 birimlik artışın, katılım bankacılığı bilgi düzeyinde 0,648 birimlik artışa neden olacağı ifade edilebilmektedir.

4.7.2. Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi ile Finansal Davranış Arasındaki ilişkinin Regresyon analizi

H1 hipotezinde katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlığın diğer bileşeni olan finansal davranış arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için yapılan regresyon analizi sonucu Tablo 4.30 gösterilmiştir.

Tablo 4.30. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal davranış arasındaki ilişkiyi ölçen regresyon analizi

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Standart Hata
1	0,547	0,299	0,297	0,920

Kurulan doğrusal regresyon modelinde bağımlı değişken katılım bankacılığı bilgi düzeyi, bağımsız değişken finansal davranış olmak üzere, korelasyon katsayısı 0,547 olarak hesaplanmış, determinasyon katsayısı (R²) 0,299 bulunmuştur. Finansal davranış, katılım bankacılığı bilgi düzeyinin %29,9'unu açıklamaktadır. Düzeltilmiş R² ise 0,297 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca tahmin edilen doğrusal regresyonun standart hatası 0,920 olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.30).

Tablo 4.31. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal davranış arasındaki ilişkinin ANOVA testi

	Karelerin Toplamı	sd	Ortalamaların F Karesi	F	P
Regresyon	97,104	1	97,104		
Hata	227,131	268	0,848	114,577	0,000
Toplam	324,235	269			

Tablo 4.31'de Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal davranış arasındaki regresyon modeli regresyon analizi ile incelenmiş ve modelin anlamlı olduğu istatistiksel olarak bulunmuştur (F=114,577; p<0,01). Sonuç olarak katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal davranış arasındaki ilişki doğrusal regresyon model ile incelenebileceği ortaya koyulmuş olup **H1 hipotezi finansal okur yazarlığın bileşenlerinden finansal davranış için doğrulanmıştır.**

Tablo 4.32. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal davranış arasındaki ilişkide regresyon modelinin katsayıları

Model	Katsayılar	Standart Hata	Standartlaştırılmış Katsayılar	t	P
	B		Beta		
Regresyon sabiti	1,316	0,217		6,063	0,000
Finansal davranış	0,561	0,052	0,547	10,704	0,000

Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal davranış arasındaki ilişkiyi ölçen regresyon modelinin tahmin edilen katsayıları Tablo 32’de sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, kurulan modeldeki sabitin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı (t=6,063; P=0,000) bulunurken, katılım bankacılığı değişkeninin katsayısı da istatistiksel olarak anlamlı (t=10,704; P=0,000) bulunmuştur. Doğrusal regresyon modeli katsayıları için hesaplanan P değeri 0,01’den küçük olduğu için, kurulan modelin katsayılarının anlamlı olduğu istatistiksel olarak görülebilir (Kalaycı, 2010: 204; Güriş ve Astar, 2019: 311). Bu bağlamda, katılım bankacılığı bağımlı değişken, finansal tutum bağımsız değişken olmak üzere oluşturulan doğrusal regresyon model aşağıda sunulduğu gibi yazılır:

$$\text{Katılım Bankacılığı} = 1,316 + 0,561 * \text{finansal davranış} + \varepsilon$$

Bu eşitliğe göre finansal davranıştaki 1 birimlik artışın katılım bankacılığı bilgi düzeyinde 0,561 birimlik artışa neden olacağı ifade edilebilmektedir.

4.7.3. Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi ile Finansal Tutum Arasındaki İlişkinin Regresyon Analizi

H1 hipotezinde katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık bileşenlerinden finansal tutum arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için yapılan regresyon analizi sonucu Tablo 4.33’de gösterilmiştir.

Tablo 4.33. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal tutum arasındaki ilişkinin regresyon analizi

Model	R	R ²	Düzeltilmiş R ²	Tahminin Standart Hata
1	0,552	0,305	0,302	0,917

Kurulan lineer regresyon modelinde bağımlı değişken katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal tutum olmak üzere, korelasyon katsayısı 0,552 olarak hesaplanmıştır. Determinasyon katsayısı (R²) yaklaşık olarak 0,305 bulunmuştur. Katılım bankacılığı bilgi düzeylerinin (R²) %30,2 olduğu belirlenmiştir. Düzeltilmiş R² ise 0,302 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca tahmin edilen lineer regresyonun standart hatası 0,917 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.34. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal tutum arasındaki ilişkinin ANOVA testi

	Karelerin Toplamı	sd	Ortalamaların Karesi	F	P
Regresyon	98,829	1	98,829	117,505	0,000
Hata	225,406	268	0,8481		
Toplam	324,235	269			

Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal tutum arasındaki regresyon modelinin anlamlı olduğu istatistiksel olarak bulunmuştur (F=117,505; p<0,05). Dolayısıyla **H1 hipotezi finansal okur yazarlığın bileşenlerinden finansal tutum için doğrulanmıştır.**

Tablo 4.35. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal tutum arasındaki ilişkide regresyon modelinin katsayıları

Model	Katsayılar	Standart Hata	Standartlaştırılmış Katsayılar	t	P
	B		Beta		
Regresyon sabiti	1,549	0,194		7,971	0,000
Finansal tutum	0,504	0,046	0,552	10,840	0,000

Katılım bankacılığı bağımlı değişken, finansal tutum bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi ölçen regresyon modelinin doğrusal regresyon model için tahmin edilen katsayıları Tablo 35’te sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, kurulan modeldeki sabitin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı ($t=7,971$; $P=0,000$) bulunurken katılım bankacılığı değişkeninin katsayısı da istatistiksel olarak anlamlı ($t=10,840$; $P=0,000$) bulunmuştur. Doğrusal regresyon modelinin katsayıları için hesaplanan P değeri 0,01’den küçük olduğu için, kurulan modelin katsayılarının istatistiki olarak anlamlı olduğu şeklinde ifade edilebilmektedir (Kalaycı, 2010: 204; Güriş ve Astar, 2019: 311). Bu bağlamda, katılım bankacılığı bağımlı değişken Finansal tutum bağımsız değişken olmak üzere oluşturulan doğrusal regresyon model aşağıda sunulduğu gibi yazılır:

$$\text{Katılım Bankacılığı} = 1,549 + 0,504 * \text{finansal tutum} + \varepsilon$$

Bu eşitliğe göre finansal tutumdaki 1 birimlik artışın katılım bankacılığı bilgi düzeyinde 0,504 birimlik artışa neden olacağı ifade edilebilmektedir.

4.8. Fark Testleri

Çalışmanın diğer bir amacı, katılımcıların demografik özelliklerine göre finansal okuryazarlık bileşenleri; finansal bilgi, finansa tutum, finansal davranış bilgi düzeylerinin katılım bankacılığı bilgi düzeyi eğilimlerinden etkilenip etkilenmediğinin incelenmesidir. Bu kapsamda gerçekleştirilen t ve ANOVA testlerinin sonuçları aşağıda sunulmuştur.

4.8.1. Katılım bankacılığı bilgi düzeyinin, demografik özelliklere göre incelenmesi

Katılım bankacılığı bilgi düzeyi değişkeninin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek üzere geliştirilen hipotez aşağıda sunulmuştur.

H2a: Katılım bankacılığı bilgi düzeyi cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3a: Finansal bilgi düzeyi, cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3c: Finansal tutum, cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

H3e: Finansal davranış cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir.

Hipotezleri sınamak amacıyla gerçekleştirilen t-testinin sonucu Tablo 4.36'da sunulmuştur.

Tablo 4.36. Cinsiyete göre bağımsız örneklem t testi

Değişken	grup	n	Ort.	ss	t	df	p
Finansal bilgi	Erkek	143	3,643	1,235	-1,300	265	0,670
	Kadın	127	3,836	1,191			
Finansal tutum	Erkek	143	3,990	1,189	-0,081	265	0,836
	Kadın	127	4,002	1,222			
Finansal davranış	Erkek	143	3,963	1,069	-0,610	265	0,644
	Kadın	127	4,043	1,075			
Katılım bankacılığı	Erkek	143	3,425	1,111	-2,148	265	0,206
	Kadın	127	3,710	1,066			

Cinsiyet değişkeni bakımından Tablo 4.36'da sunulan bağımsız t-testi analiz sonuçları incelendiğinde; finansal bilgi seviyesinin erkekler ($\bar{x}=3,64$; $ss=1,23$) ve kadınlar ($\bar{x}=3,83$; $ss=1,19$) için aynı seviyede olduğu görülmektedir. Katılım bankacılığı bilgi düzeyi tespit edilmiştir. Finansal bilgi ($t=-1,300$; $p>0,05$). Hesaplanan p değeri $0,670>0,05$, finansal tutum ($t=-0,081$; $p>0,05$). Hesaplanan p değeri $0,836>0,05$, finansal davranış ($t=-0,610$; $p>0,05$). Hesaplanan p değeri $0,644>0,05$ olduğundan erkekler ve kadınlar arasında farklılık tespit edilmiştir.

Tablo 4.37. Finansal tutumun yaş gruplarına yönelik ANOVA testi sonuçları

Yaş	N	Ortalama	ss	F	P
18-25	119	3,801	1,238	1,553	0,187
26-35	75	4,174	1,177		
36-50	51	4,189	1,048		
51-65	19	4,026	1,268		
65 yaş üstü	6	3,861	1,593		

“H3d: Finansal tutum, yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.” Hipotezini test etmek için yapılan ANOVA test sonucu Tablo 4.37’de gösterilmiştir. ANOVA testinin sonucuna göre, finansal tutumun yaş gruplarına bağlı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür ($F=1,553$; $p>0,05$). Hesaplanan p değeri $0,187>0,05$ olduğundan, katılımcıların finansal tutumlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. **Bu doğrultuda H3d hipotezi kabul edilmemiştir.**

Tablo 4.38. Finansal davranışın yaş gruplarına yönelik ANOVA testi sonuçları

Yaş	N	Ortalama	ss	F	P
18-25	119	3,863	1,080	1,070	0,372
26-35	75	4,134	1,104		
36-50	51	4,138	0,931		
51-65	19	4,043	1,132		
65 yaş üstü	6	3,768	1,358		

“H3f: Finansal davranış yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.” Hipotezini test etmek için yapılan ANOVA test sonucu Tablo 4.38’de gösterilmiştir. ANOVA testinin sonucunda; finansal davranışın yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir ($F=1,070$; $p>0,05$). Hesaplanan p değeri $0,372>0,05$ olduğundan, katılımcıların finansal davranışının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. **Bu doğrultuda H3f hipotezi kabul edilmemiştir.**

Tablo 4.39. Finansal bilginin yaş gruplarına yönelik ANOVA testi sonuçları

Yaş	N	Ortalama	ss	F	P
18-25	119	3,536	1,281	2,608	0,036
26-35	75	3,906	1,122		
36-50	51	4,078	1,092		
51-65	19	3,500	1,282		
65 yaş üstü	6	3,305	1,151		

“H3b: Finansal bilgi , yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.” Hipotezini test etmek için yapılan ANOVA test sonucu Tablo 4.39’da gösterilmiştir. ANOVA testinin sonucunda; finansal bilginin yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($F=2,608$; $p>0,05$). Hesaplanan p değeri $0,036<0,05$ olduğundan, katılımcıların finansal bilgisi yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermektedir. **Bu doğrultuda H3b hipotezi kabul edilmiştir.**

Tablo 4.39’da farklılığın hangi yaş gruplarında olduğu ise; katılımcıların %43’ü 12-25 yaş grubunda olmuştur.

Tablo 4.40. Katılım bankacılığı bilgi düzeyinin yaş gruplarına yönelik ANOVA testi sonuçları

Yaş	N	Ortalama	ss	F	P
18-25	119	3,282	1,131	6,611	0,000
26-35	75	3,785	1,001		
36-50	51	4,054	0,864		
51-65	19	3,275	1,187		
65 yaş üstü	6	2,923	1,165		

“H2b: Katılım bankacılığı bilgi düzeyi yaş değişkenine göre farklılık göstermektedir.” Hipotezini test etmek için yapılan ANOVA test sonucu Tablo 4.40’da

gösterilmiştir. Yaş değişkeni bakımından Tablo 4.40'ta sunulan ANOVA testinin sonucunda; Katılım bankacılığı bilgi düzeyinin yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($F=6,611$; $p>0,05$). Hesaplanan p değeri $0,000<0,05$ olduğundan, katılımcıların katılım bankacılığı bilgi seviyeleri yaş gruplarına göre farklılık göstermektedir. **Bu doğrultuda H2b hipotezi kabul edilmiştir.**

Test sonucunda 18-25 yaş arası ile 26-35 yaş, 18-25 yaş arası ile 36-50 yaş arası, 26-35 yaş arası ile 18-25 yaş arası, 36-50 yaş arası ile 18-25 yaş arası ve 36-50 yaş arası ile 51-65 yaş arası seçeneklerinde anlamlı farklılığın olduğu saptanmıştır. 18-25 yaş ($x=3,28$)'ı 26-35 yaş ($x=3,78$) ve 18-25 yaş ($x=4,05$), 26-35 yaş ($x=3,78$)'ı 18-25 ($x=3,28$), 36-50 ($x=4,05$) ve 51-65 ($x=3,27$) seçeneklerinin puan ortalamalarından düşük olduğu görülmektedir.

Araştırma modeli kapsamında kurulan hipotezin sınanması için yapılan regresyon analizleri ve çalışanların demografik değişkenlerinin katılım bankacılığı ve finansal davranış eğilimine olan etkilerinin araştırılması için kurulan hipotezlerin sınanması için uygulanan fark testleri (t-testi ve ANOVA) sonuçlarına göre, kurulan hipotezlerin kabul veya reddedilme durumlarını içeren tablolar aşağıda sunulmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Katılım finans bankacılığı, dünyada ve Türkiye’de gelişimi devam eden bir sektördür. Ancak geleneksel bankacılığa göre daha düşük bir gelişim göstermektedir. Türkiye’de teknolojik alt yapı ve sistem alt yapıları her geçen gün gelişmekte katılım bankacılığı, toplumun finans okuryazarlığı düzeyinin artması ile geleneksel bankacılık içerisindeki payını artırarak sektörde önemli alternatif bankacılık faaliyetleri sunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkinin ortaya koymaktır. Günümüzde finansal mal ve hizmetlerin sayısının artması, finans teknolojisinde yaşanan gelişmeler bireylerin finansal kararlarını daha karmaşık duruma getirmektedir. Dolayısıyla bireylerin gelir, gider ve tasarruflarını yönetebilmesi, ileriye yönelik finansal planlama yapabilmesi için finansal araçlar ve gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmaları değişen finans sektörüne uyum sağlayarak kararlar almalarına bağlı olmaktadır. Bu bağlamda bireylerin tasarrufları yönetmeleri, tasarruflarına finansman sağlaması, satın alma ve ödeme alternatiflerini değerlendirmelerinde finansal okuryazarlık gün geçtikçe önemli hale gelmektedir. Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Bununla birlikte Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de katılım bankacılığını tercih eden, katılım bankacılığı ürünlerinden yararlanan tüketicilerin sayısı artmaktadır. Dolayısıyla katılım bankacılığını tercih eden tüketicilerin finansal okuryazarlık düzeylerini incelemek önemli hale gelmektedir.

Bu çalışmada da katılım bankacılığı ürünlerinden yararlanan tüketicilerin, katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişki araştırılmaktadır. Bu kapsamda Ağrı ilinde 270 tüketici ile yüz yüze anket yapılmıştır. Anket sonucunda elde edilen verilerin analizinde, bağımsız örneklem ANOVA ve T testleri, korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların çoğunluğunun erkek (N=143; %53,0), ve evli (N=143; %53,0) olduğu, 18- 25 yaş aralığında (N=119; %44,1) ve lisans mezunu (N=129; %47,8) oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların %99’unun bir bankayla çalıştığını belirlenmiştir. İnternet/mobil bankacılık

hizmetlerinden yararlananların oranının %57 olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcıların %62,6'sının kredi kartı kullandığı, %21'inin kredi kartı kullanmadığı, %18,9'unun vadeli hesabı olduğu, %63'ünün hisse senedi ve tahvil ile ilgili bilgilerinin olmadığı ortaya koyulmuştur. Araştırmaya katılan katılımcıların %47'si kredi kullandığını belirtmiştir. Katılımcıların kullandıkları kredi türleri incelendiğinde ise; %15'nin konut, %9'nun araç, %34'nün ihtiyaç kredisi kullandıkları belirlenmiştir. Finansal bilgiye ilişkin hesaplama dayalı finansal soru türlerine göre doğru cevap veren katılımcıların oranı incelendiğinde; faiz hesaplama sorusuna katılımcıların %39,3'ü, kar getirisi sorusuna %33,3'ü, basit faiz sorusuna %30,7 ve bileşik faiz sorusuna ise %28,9'u doğru cevap vermiştir.

Regresyon analizleri katılım bankacılığı bilgi düzeyi ile finansal okuryazarlığın bileşenleri için ayrı ayrı analiz edilmiştir. İlk olarak finansal bilginin, katılım bankacılığı bilgi düzeyinin %51,5'ini açıkladığı belirlenmiştir. Finansal davranışın, katılım bankacılığı bilgi düzeyinin %29,9'unu ve finansal tutumun da katılım bankacılığı bilgi düzeyinin %30,2'sini açıkladığı belirlenmiştir. Çalışmada finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi değişkenlerinin tamamının cinsiyete göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Buna karşılık finansal bilgi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin yaş gruplarına göre farklılaştığı ancak finansal tutum ve finansal davranış değişkenlerinin yaş gruplarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulguların literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılması yapıldığında çalışma bulgularını destekleyen ve farklı sonuçlara ulaşan araştırmalardan söz edilebilmektedir. Bu çalışmadan farklı olarak Adnan Menderes Üniversitesinde öğrencilere yapılan çalışmada finansal okuryazarlık bilgi, finansal tutum ve finansal davranış düzeylerini cinsiyet değişkeni ile incelemiş ve anlamlı bir farklılık olduğunu ifade etmişlerdir (Dursun, 2019). Yıldız (2020), çalışmasında, katılım bankacılığı ve İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyinin cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyi ve eğitim durumuna göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Ayrıca sadece katılım bankasını tercih edenlerin diğer banka türlerini tercih edenlere göre İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. ABD'de yapılan çalışmada erkeklerin

finansal okuryazarlıklarının kadınlara göre yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Atkinson ve Messy, 2011). Yine Çin’de Chen vd. (2018) çalışmalarında kadın ve erkek yatırımcılar arasındaki kadın yatırımcıların erkek yatırımcılardan daha az finansal okuryazarlık bilgilerinin olmasından dolayı kredili işlemlerde daha fazla finansal sorunlar yaşama eğilimlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Bu sebeple kadınların kullandıkları kredili işlemlerin, erkek yatırımcılara göre temerrüde daha fazla düştüğünü belirtmişlerdir. ABD’de üniversitede yapılan bir araştırmada otuz yaş altı öğrencilerin finansal okuryazarlık bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varmıştır (Chen, vd. 1998). Bu durum çalışmadan elde edilen finansal bilgi değişkeni ve yaş değişkeni bulguları ile benzerlik göstermektedir. ABD’de yapılan çalışmalarda yaş artıkça finansal okuryazarlık bilgi seviyelerinin arttığı tespit edilmiştir (Aktaran. Barmaki, 2015; Danes ve Haberman, 2007; Lusardi ve Tufano, 2015).

Çalışmada katılımcıların finansal okuryazarlık bileşenlerinden finansal tutum ve finansal davranışlarının yaş gruplarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. Buna karşılık Danes ve Hira (1987), Lusardi (2008), Kutlu (2019), Bediroğlu (2019), Gürkan (2020) çalışmalarında yaş artıkça finansal tutum ve davranış düzeylerinin olumlu yönde etkilendiğini söylenmiştir. Elde edilen bulgular ayrıca finansal okuryazarlık düzeyi ile yaş arasındaki ilişkinin farklılaştığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, Şaroğlu’nun (2018) araştırmasında elde edilen sonuç ile bu çalışmanın yaş ve finansal okuryazarlık arasındaki ilişki örtüşmektedir.

Araştırma sonucuna bakılarak bundan sonraki yapılacak çalışmalar için şu önerilerde bulunulabilir; finansal okuryazarlık farklı eğitim düzeylerine yönelik ilkökul, lise ve üniversiteye düzeyine uygun eğitim programlar düzenlenerek finansal okuryazarlığın yaygınlaştırılması sağlanabilir. Katılım bankalarının, müşterilerinin hem katılım bankacılığı hem de finansal okuryazarlık bilgi düzeylerine yönelik bilgilendirme çalışmaları yapmaları önerilebilir. Bu çalışma Ağrı ilinde katılım bankaları ile aktif çalışan müşterilerle sınırlı olduğundan gelecekte yapılacak çalışmalarda, finansal okuryazarlık ve katılım bankacılığı bilgi düzeyleri farklı illerde katılım bankaları ile çalışan daha geniş ve kapsamlı tüketici örnekleme ile yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Abbas, A., Triani, N., Rayyani, W. O. ve Muchran, M., 2023. Earnings growth, marketability and the role of Islamic financial literacy and inclusion in Indonesia. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 14,7, 1088-1105.
- Ağırman, E., Akyol Ő., 2019. Finansal okuryazarlık İ.İ.B.F. öğrencileri üzerine bir araştırma, Bursa: Ekin Yayınları.
- Akman, A., 2019. İslâm borçlar hukukunda istisnâ; eser sözleşmesi Türk hukuku ile mukayeseli, *the Journal of SocialScience*, 3,5, 1-45.
- Aktepe, İ.E., 2012. İslâm hukuku çerçevesinde finansman ve bankacılık, İstanbul.
- Ali, F. E.,2020. Fırat Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social Economic Research) ISSN: 2148 – 3043 / Cilt: 20 / Sayı: 39 Araştırma Makalesi, 2020
- Ali, M. A., Nazim, M., Hussain, S., Rehman, J. U., Rehman, S. U., 2021. Impact of Islamic financial,, subjective norms, riskperception and perceived behavioral control on adoption of Islamic banking in Pakistan. *Revista Gementec-Gestao Inovacao E Tecnologias*, 11,3, 220-233.
- Alkaya, A., Yağlı, İ., 2015. Finansal okuryazarlık; Finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- Alkış, A., 2018. İslâm hukukunda katılım bankacılığı fon toplama ve kullandırma yöntemleri, *Al Farami Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Altıntaş M. bireycilik ve toplumculuk tartışmaları bağlamında değerler eğitimi Yaklaşımları Yıl 2012, Cilt: 10 Sayı: 24, 31 - 52, 01.12.2012.
- Amfa T., 2009. Results of the financial literacy survey. Azerbaijan, prepared for the central bank of the republic of Azerbaijan. 10, 15-45.
- Anaç, T. K. ve Ferudun. 2017. Katılım Bankacılığı Sektöründe Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Nedenleri Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Örneği. *International Journal of Economic & Social Research*, 13,2, 75-96.

- Aras, O.N. ve Öztürk, M. 2011. “Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Vol:3, No:2, 167-179.
- Atkinson, A., Messy, F., 2012. Measuring financial literacy-results of the OECD / International Network on Financial Education INFE Pilot Study, <http://www.oecdlibrary.org/>.
- Atkinson, A. and Messy, F. 2011. “Assessing Financial Literacy İn 12 Countries: An OECD/INFE İnternational Pilot Exercise”. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10,4: 657-665.
- Ayub, M., 2017. İslami finansı anlamak, İktisat Yayınları, İstanbul, s.301-302.
- Bağlıoğlu, A., 2019. Akademik personelin finansal okuryazarlık ve finansal davranış analizi: Fırat Üniversitesi Örneği”. Elazığ: Fırat Üniversitesi Yüksek lisans Tezi.
- Bakkal, A. 2016. Katılım bankalarında murabaha dışı gelir kaynaklarının artırılması.Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl:21, Sayı 36, Temmuz-Aralık 2016
- Bansal, S., 2014. Perspective of technology in achieving financial inclusion in rural India. *Procedia Economics and Finance*, 11, 472-480.
- Barmaki N., 2015. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayram, S. S. 2010. Finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışları: Anadolu Üniversitesi öğrencileri üzerine uygulama Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Bayram, S., 2011. Finansal okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi İİBF Öğrencilerine yönelik bir araştırma C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 1.
- Bayındır, S., 2015. İslami Finans-II, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, s.97-98.
- Bayındır, S. 2005. İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık. İstanbul: Rağbe Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak K., E. Akgün., Karadeniz, Ö. E., Demirel, F., 2019. Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri Ankara.
- Chen, H., Volpe, R. P., 1998. An analysis of personal financial literacy among College Students. *Financial Services Review*, 7,2, 107-128.

- Cohen, M., Nelson, C., 2011. Financial literacy: a step for clients towards financial inclusion. global microcredit summit commissioned workshop paper, november 14-17, Valladolid, Spain. 23-30
- Çalışkan, İ., 1990. İstisna; Akdinin Mahiyeti Ve Unsurları, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 31,1.
- Çelik A. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching Kasım 2013 Cilt:2 Sayı:4 Makale No:20 ISSN: 2146-9199
- Çınar, O., 2010. Okul müdürlerinin iletişim sürecindeki etkinliği, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26(1), 267-276.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu G., Büyüköztürk, Ş., 2012. Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamaları. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Dağdelen, T., 2017. Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve Aydın ilindeki serbest muhasebeci mali müşavirler üzerine bir uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.
- Danes, S. M., Haberman, H., 2007. Teen financial knowledge, self-efficacy, and behavior: gendered view. journal of financial counseling and planning.
- Danes, S. M., ve Hira, T. K. 1987. "Money Management Knowledge of College Students", Journal of Student Financial Aid, C.17 S.1, 4-16.
- Demirguc-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D, Van O. P., 2015. The global finindex database measuring financial inclusion around the world. (Policy Research working paper; no. WPS 7255 Washington.
- Dilmaç, M., 2020. Ways to identify and improvement of financial literacy in rural: Oltu Case. financial literacy researches (pp.221-246), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Dursun, V., 2019. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin araştırılması: Adnan Menderes Üniversitesi Örneği. Çankırı Karatekin Üniversitesi: Yüksek lisans Tezi.
- Er, B., Çetintaş, M. İşçilerde finansal okuryazarlık: finansal bilgi, tutum ve davranış eksenli bir araştırma. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 1.2 (2018): 61-71.
- Erdoğan A., Çakır M., 2020. Türkiye’de katılım banka müşterilerinin İslami finans okuryazarlığı ve yatırım tercihlerine etkileri. Cilt: 14: 1, 69 - 98,

- Ergün, B., Şahin, A., Erhan E., 2014. Finansal okuryazarlık: işletme bölümü öğrencileri üzerine bir çalışma. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7, ss.847.
- Ersoy, M., Çatıkkaş, Ö., Soytürk, A., 2017. Katılım bankalarında blokeli toplu konut finansmanları, Öneri Dergisi.
- Elliott AC, 2007. Woodward we statistical analysis quick reference guidebook with SPSS examples. 1st ed. London: Sage Publications.
- Field, A., 2000. Discovering Statistcs Using SPSS For Windows. Sage Publications, New Delhi
- Sipahi, B., Yurtkoru, S., Çinko, M., 2006. Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi, Beta BasımYayım, İstanbul.
- Günal, M., 2007. Para banka ve finansal sistem, yeni dönem yayınları, 2.Baskı, Ankara.
- Güriş, S., Astar, M., 2019. Bilimsel araştırmalarda SPSS ile istatistik, genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul: Dergi Yayınları.
- Hastings, J. S., Madrian, B. C., Skimmyhorn, W. L., 2013. Financial literacy, financial and economic outcomes. NBER working paper no:18412. Cambridge.
- Hathaway, I. ve Khatiwada, S., 2008. Do financial education programs work, erişim tarihi :24.02.2024.
- Hogarth, J.M. ve Hilgert, M.A. 2002. Financial knowledge, experience and learning references: Preliminary results from a new survey on financial literacy. Consumer Interest Annual, 48(1): 1-7.
- Ilyana, S., Purna, F. P., & Friantoro, D. 2021. Islamic Financial Literacy and Its Effects on Intention to Use Islamic Bank. Ihtifaz: Journal of Islamic Economics, Finance, and Banking, 4(2), 97-110.
- İçke, B.T., 2017. Finansal okuryazarlık, finansın dilinden anlıyor muyuz, İstanbul: Beta Yayınları.
- Karagöz, Y., Bardakçı, S., Demir, B., Arslan, R. ve Yemez, İ. 2016. “İİBF Öğrencilerine Yönelik Matematik Tutum Ölçeği Geliştirilmesi”, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(2): 39-55.
- Karataş, Ç., 2017. Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde merkez bankalarının rolü ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası için bir değerlendirme, Uzman Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Müdürlüğü, Ankara.

- Karataş, K. 2007. "Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", Toplum ve Sosyal Hizmet, 18,2.
- Kayacan, E. N., 2019. Hane halkının finansal okuryazarlık ve para yönetme becerisinin ölçülmesi: Zonguldak ili örneği Yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Kazancı, F., 2018. Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Uygun Tevarruk Pazarı: Ürün İhtisas Borsası, İslam Ekonomisi Ve Finansı Dergisi (İefd), 4 (1), 17-47
- Kelleroğlu, Fatma, 2018. Katılım Bankacılığı Sistemi ve Türkiye de Katılım Bankacılığı, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, S. 95
- Kılıç, Y., Ata, H.A., Seyrek, İ.H., 2015. Finansal okuryazarlık: üniversite öğrencilerine yönelik bir Araştırma. Muhasebe Ve Finansman Dergisi, 129-144.
- Kılıç, Selim. "Cronbach'ın alfa güvenirlik katsayısı." Journal of Mood Disorders 6.1 (2016): 47-48.
- Kılbaş, C. F., 2023. Bilimsel araştırmalarda örneklem seçimi ve güç analizi.
- Köksal, A., Osmanoğlu, H., 2018. Geleceğe yatırım. çevrimiçi <https://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2015/06/gelecege-yatirim.pdf>.
- Kunovskaya, I., 2010. The Impact of financial literacy on use of financial services in Russia. University of Georgia.
- Lusardi, A., Tufano, P., 2015. Debt literacy, financial experiences, and erindebtedness. journal of pension economics and Finance.
- Lusardi, A., Mitchell, O. S., 2008. Planning And Financial Literacy: How Do Women Fare?. American Economic Review, 98,2, 413-17.
- Milli Eğitim Bakanlığı., 2016. Yaygın Eğitim Programları. <http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar>
- Mandell, Lewis., 2008. Financial education in high school. Overcoming the saving slump: how toIncrease the effectiveness of financial education and Saaving programs., Ed. A. Lusardi. Chicago: University of Cgicago Press: 257-279
- Mason, Carolynne L. J. ve Wilson, Richard M. S., 2000. Conceptualising Financial Literacy, Loughborough Univercity Business School: UK.

- Monticone, C., 2010. How much does wealth matter in the acquisition of financial literacy? The Journal of Consumer Affairs 44 February: 403-422.
- Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü., 2005. Improving Financial Literacy: analysis of issues and policies, OECD publishing.
- Oğuz, A. B., 2016. Türkiye kamu, özel sermayeli mevduat ve katılım bankalarının 2005-2013 arasındaki bazı bilanço kalemlerinin karşılaştırılması. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 12,29, 225-241.
- Oppenheim, N. A., 2001. Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement 6th ed. London and New York: Continuum.
- Özdemir S., Bengü H., Bulut H, Çelik S., 2021. Bilim insanlarının finansal okuryazarlık tutum ve davranışları üzerine bir araştırma: Niğde Ömer Halis demir Üniversitesi Örneği. 21: 2, 449
- Özsoy, İ., 2011. Türkiye’de katılım bankacılığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği, İstanbul.
- Özsoy, Ş., 2012. Sağlam bankacılık modeli ile katılım bankacılığına giriş. Kuveyt Türk Katılım Bankası.
- Öztürk, E. ve Demir, Y., 2015. Finansal okuryazarlık ve para yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi akademik personel üzerine bir uygulama. Muhasebe ve Finansman Dergisi, 68: 13-134.
- Özulucan, A. ve Deran, A., 2009. Katılım bankacılığı ile geleneksel bankaların bankacılık hizmetleri ve muhasebe uygulamaları açısından karşılaştırılması, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, Sayı:11, 85-108.
- Rahmanto, D. N. A., Muhammad, I. S., Nurwiayanti, F. and Sani, A. A. 2023. Islamic Banks: Study of Financial Literacy, Digital Marketing, Accessibility, Age, and Education. Journal of Islamic Economics and Finance Studies, 4(1), 66-82.
- Rahmi, M., Azma, N., Obad, F. M., Zaim, M., Rahman, M., 2020. Perceptions of Islamic banking products: Evidence from Malaysia. Asian Journal of Business Environment,
- Remund, D.L. 2010. Financial literacy explicated: the case for a clearer definition in an increasingly complex economy. The Journal of Consumer Affairs, 44(2), 276-295
- Reyes, R., 2006 .The Psychological Meanings Of Money, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Alliant International University: USA.

- Robinson, W. I., 2012. The great recession of and the Continuing Crisis: A Global Capitalism Perspective.
- Saraç, E., 2014. Finansal okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin ölçülmesi üzerine bir araştırma, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kütahya.
- Sarma, M. ve Pais, J., 2011. Financial inclusion and development. Journal of International Development.
- Sharma S., 1996., Applied multivariate techniques, John Wiley & Sons Inc, New York, 116.
- Şaroğlu, H., 2018. Kamu çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Tunceli ilindeki kamu çalışanları üzerine bir uygulama.
- Sudarsono, H., Tumewang, Y. K., Kholid, M. N., 2021. Customer adoption of Islamic banking services: empirical evidence from Indonesia. The Journal of Asian Finance, Economics and Business.
- Suparno, D., Tjahjawan, I., Martodiryo, S., Anshary, A., Mulyono, M., Badrian, B., Indrarian.
- Sünbül, V., Buğan, M. F., 2021. Girişimcilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin işletme performansları üzerindeki etkisi. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 17,1, 181-205.
- Şafak, A., 2015. Destek Menkul Değerler Anonim Şirketi, finansal okuryazarlık yayınları, İstanbul.
- Tektaş, D., 2019. Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve mesleki, teknik Anadolu liselerinde görev yapan muhasebe ve finansman öğretmenleri üzerine bir araştırma. Doctoral Dissertation, Marmara Üniversitesi.
- Tezbaşaran, A., 1997. Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu. Ankara: Türk Psikologlar Derneği yayınları.
- Türkiye Ekonomi Bankası., 2015. Türkiye Ekonomi Bankası, finansal okuryazarlık ve Erişim Endeksi, Erişim: <http://www.teb.com.tr/document/finansalokuryazarlik-ve-erisim-endeksi.pdf> 10.08.2015.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği., 2020. Banka Genel Bilgileri, Türkiye Katılım Bankaları Birliği.org.tr/haber/tkbb-2022-Olagan-Genel-Kurulu). Tunç, H. 2000. “soru ve cevaplarla ÖFK’lar”, Bereket Dergisi, Yıl: 3, Sayı:10, 13

- Türkiye İstatistik Kurumu., 2021. Türkiye İstatistik Kurumu, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Enflasyon-ve-Fiyat106>.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği TKBB., 2009. Katılım Bankaları Topladığı Fonların Tamamını Reel Sektöre Aktarıyor, TKBB.
- Uyumaz, G., Mor-Dirlik, Çokluk, E., 2016. Açımlayıcı faktör analizinde tekrar edilebilirlik: kavram ve uygulama. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt 16,2, 659- 675.
- Varcoe, K., Martin, A., Devitto, Z., Go, C. 2005. Using a financial education curriculum for teens. Journal of financial counseling and plannig, 16,1. Erişim adresi :<https://web.a.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile>.
- Yanpar, A., 2015. İslami finans ilkeler, araçlar ve kurumlar', scala yayıncılık, İstanbul, s. 88.
- Yardımcıoğlu, M., Yörük, A. 2016. Türkiye'deki finansal okuryazarlığın ve finansal farkındalığın durumu. Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 9,2, 173-208. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1521220>.
- Yardımcıoğlu, M., Ayriçay, Y., Sabuncu, İ., 2015. Türkiye'de sukuk: kira sertifikaları, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4, 1, 199-222.
- Yazıcıoğlu, İ., Kazak, H., 2019. İslami finansal enstrümanlardan birisi olarak sukuk: hibrid Sukuk içerisinde yer alan murabaha sözleşmelerinin islami hükümlere uygunluk yönünden incelenmesi, journal of life economics, 6 (1), 91-118
- Yıldız, M., 2020. Bireylerin islami finans okuryazarlık düzeyi ve katılım bankası tercihi: Türkiye değerlendirmesi. Finans ekonomi ve sosyal araştırmalar dergisi, 5(4), 730-744.

İnternet kaynakları

- <http://documents.worldbank.org/curated/en/187761468179367706/The-Global-Findex-Database-2014-measuring-financial-inclusion-around-the-world>
- <http://www.clevelandfed.org/research/workpaper/2008/wp0803.pdf> Hayta, A.B. 2011. Aile Finans Sistemi İlişkileri, Gazi Kitabevi: Ankara
- <http://habitatdernegi.org/projeler/py/>,2018. Erişim tarihi: 10.11.2023
- <https://foy.tbb.org.tr/Finansal-okuryazarlik-nedir>. Erişim tarihi: 11.12.2023

<https://tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 09.08.2023

<https://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri> 20 Mayıs 2020.

<http://www.ekodialog.com/Konular/finansal-farkindalik-nedir.html>, (erişim tarihi:11.02.2019)

<https://uzaktanegitimkapi.gov.tr/> erişim tarihi:11.02.2023.

